

เรื่อง

นวนิยาย

ของ

คุณหญิงวิมลวรรณ

บันทึกเกี่ยวกับ ภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม

โดย ค.ศ.

ข้าพเจ้าได้มีโอกาส เรียนถามข้อข้องใจหลายประการ เป็นเวลาหลายวัน เกี่ยวกับข้อความในปาฐกถาเรื่องภูเขาแห่งวิถีพุทธธรรม อันเป็นเรื่องที่พุทธบริษัทส่วนหนึ่ง กำลังสนใจกันอยู่อย่างครึกโครม. ในที่สุด ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ความรู้ที่ข้าพเจ้าได้รับมา และทำบันทึกไว้นี้ จักมีประโยชน์เป็นอันมาก แก่บรรดาท่านที่สนใจ และทั้งหวังว่าคงมีไม่กี่คนที่มีโอกาสเรียนถามข้อข้องใจ และได้รับความรู้เพิ่มเติมเช่นนี้ โดยตรงจากท่านพุทธทาสภิกขุ. ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงส่งบันทึกนี้ มาขอรื่องท่านบรรณาธิการให้นำลงเพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป และเพื่อคู่กันกับปาฐกถาที่ได้นำลงไปแล้ว เพื่อความสะดวกของผู้ศึกษา และทั้งเป็นบันทึกที่อยู่ในรูปคำถามคำตอบตามเดิมทุกประการ. ข้าพเจ้าเรียนถามทีละเรื่องๆ ตามลำดับที่จะนึกออกก่อนหลัง และได้คำตอบทีละเรื่องๆ ดังต่อไปนี้ :-

ถาม:- เนื่องจากปาฐกถาเรื่องภูเขาแห่งวิถิพุทธธรรมของ
ได้เท่า ทำให้มีคนพูดและเขียนคัดค้านคำทำทายต่างๆ ได้เท่าจะ
ไม่เขียนโต้ตอบเสียเลยเทียวหรือ ทั้งได้ยืนยันว่าได้ทำไม่อนุญาต
ให้เพื่อนหรือศิษย์คนใดเขียนโต้แทนด้วย.

ตอบ:- คุณ มันไม่ใช่หน้าที่และไม่มีความจำเป็น ไม่ใช่
หน้าที่ เพราะอาตมาเป็นเพียงผู้ที่อุทิศตนเป็นทาสของ
พระพุทธเจ้า มีอะไรก็พูดไปตามที่อาตมาสามารถทำให้คน
สนใจ ในเรื่องของ”ฝังโน้น” อันเป็นคำพุทธศาสนาที่แท้จริง.
ว่าตามที่จริงแล้ว อาตมาไม่ได้พูดกับคนทั้งหมดแต่พูดกับคนที่
สนใจ หรือพอใจจะศึกษาเรื่อง “ฝังโน้น” เท่านั้น. ผู้ฟังยอม
รักษาสัททวิ และผลประโยชน์ของเขาเอง เขาจะคัดค้านหรือด่าว่า
อย่างไรก็ได้. เขาพอใจอย่างไร ก็ทำอย่างนั้นก็แล้วกัน. อาตมามี
หน้าที่แต่เพียงบอกเพื่อให้เขาได้ยิน สิ่งที่เห็นว่าเขาควรจะได้ยิน
ในเมื่อเขาขอให้พูด. ถ้าเขาไม่เห็นด้วยก็ไม่มีหน้าที่ไปจิ้นเขา.
เขาแย้งหรือทำทายก็ไม่มีหน้าที่ไปสู้รบเขา.

และที่ว่าไม่จำเป็นจะต้องโต้คนค้านนั้น ถ้าคุณดูให้ดีก็จะ
เห็นว่า ภูเขาหิมालัยที่อาตมาต้องการให้พังทลายนั้นมันกำลัง
พังทลายตัวเองโดยไม่รู้สึกรู้สึกร้อยๆ แล้ว ไม่เห็นหรือ. มันคือ
อยู่แล้วจะต้องไปจัดการอะไรกันอีกเล่า. ถ้าอาตมาหรือเพื่อนๆ
หรือแม้ผู้อ้างตนว่าเป็นศิษย์จะไปทะเลาะกะใครเข้าแล้ว. มันก็
ไปเข้ากับภษิตโบราณของไทยเรา คุณก็พอจะรู้ตัวเองแล้ว. แต่

ที่อาตมาพอใจนั้นก็คือ ภูเขามันกำลังพังทลายตัวเองอยู่แล้ว
เรื่อยๆ.

ถาม:- มีคนเที่ยวพูดว่า ได้เข้ารับจ้างคอมมิวนิสต์ แสดง
ปาฐกถา เรื่องภูเขาแห่งวิถิพุทธธรรม เพื่อให้คนเลิกถือศาสนา
ในเรื่องนี้ได้ทำรู้สึกอย่างไร

ตอบ:- ก็ขอบใจที่เขาสมมติให้อาตมาเป็นคนกล้าหาญ
ถึงกับไปแสดงปาฐกถาบลหู่พระรัตนตรัย ข้างพระตำหนัก
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า ห่างไม่ถึง ๔-๕ เส้น แค่คุณดูเอาด้วยตา
คุณเองก็แล้วกัน ว่าการแสดงปาฐกถาชุด “พุทธธรรม” ตั้งแต่
ต้นมาจนบัดนี้หลายปีแล้วนั้นเป็นอะไรกันแน่.

ถาม:- มีคนค้านว่าปาฐกถานั้น รุนแรงเกินไปถึงกับทำให้
คนที่ทำบุญให้ทานพากันถอยศรัทธา.

ตอบ:- มันไม่เป็นการรุนแรง หรือให้เขาถอยศรัทธาอะไร
เพียงแต่ต้องการให้เขาเปลี่ยนศรัทธาชนิดต้องการบุญอย่าง
ลูกโป่ง มาต้องการบุญอย่างมิด หรือกุศลกันเสียบ้างเท่านั้นเอง.
และอีกอย่างหนึ่ง ขอให้คุณดูให้ดี ถ้าเขาถอยศรัทธาจริง เขาคง
ไม่โกรธหรือด่าอาตมาเพื่อรักษาศรัทธาของเขาไว้หรือพากัน
ค้าน. อาตมาถือว่าพุทธศาสนามีอยู่เป็นสองชั้นสำหรับคนสอง
พวก คือพวกที่เป็น “ลูกเปิดไก่อ่อน” ต้องอยู่ในคอกต่อไปก่อน
พวกหนึ่ง, กับพวกที่ “ควรจะบินไป” เพราะปีกแข็งพอแล้วนี่อีก
พวกหนึ่ง. ในประเทศไทยยังกล้าหลังเขา ในเรื่องความสนใจ

อย่างพวกหลังนี้. ในเวลานี้เมื่อพูดถึงโลกุตระกันแล้ว โลก
นักศึกษา เขาสนใจที่ญี่ปุ่นหรือจีนกันมากกว่าเมืองไทย
(โดยเฉพาะนิกายชยานะ หรือเซ็น) อีกอย่างหนึ่ง ตัวพุทธ
ศาสนาที่แท้นั้น คือเรื่องนิพพาน เรื่องพ้นโลก เรื่องไม่เวียนเกิด
เวียนตาย เพราะหมดตัณหาอุปาทาน ถ้าเราไม่พูดเรื่องพุทธ
ศาสนาชนิดนี้กันแล้ว จะพูดเรื่องอะไรกันเล่า เรื่องทำบุญทำ
ทานเป็นต้นนั้น ศาสนาไหนก็มีกันทั้งนั้น พวกคนป่าเขาก็มีของ
เขา จะไปเสียเวลาพูดซ้ำๆ กันไปถึงไหนอีก. อาตมาเห็นว่า เรา
ควรก้าวต่อไปเพื่อความสมบูรณ์แม้ไม่มาก สักสองสามคนก็
ประเสริฐอย่างยิ่งแล้ว. คุณก็เห็นแล้วว่ามีคนสนใจไม่กี่คนแต่
มันก็ยังดีกว่าไม่มี.

อีกอย่างหนึ่ง อาตมา รู้สึกว่าที่พุทธสมาคมนั้น เป็นการ
สมาคมไปรเวต เฉพาะพวกนักศึกษาก้าวหน้าเท่านั้น ฉะนั้นการ
แสดงปาฐกถาชนิดนี้ที่นั่น ตามคำขอร้องของสมาคมก็ควรจะ
ถือว่าเป็นการศึกษาไปรเวตของคนเพียงไม่กี่คน และ
หนังสือพิมพ์ทุกศาสนาของคณะธรรมทานนั้นเล่า คนใหญ่โตที่
ไหนเขาพากันสนใจกันเล่า เป็นหนังสือพิมพ์ไปรเวตสำหรับ
ชนกลุ่มน้อย ที่ต้องการศึกษาก้าวหน้าเท่านั้น. แล้วข้อความ
นั้นๆ ซึ่งตามธรรมดาที่เป็นยาขมสำหรับพวกเทวดาอยู่แล้ว จะ
ไปครอบงำประชาชนส่วนใหญ่ทั่วไปได้อย่างไรกัน. ถ้าพูด
อย่างที่คุณว่าถ้าแปลว่าในเมืองไทยเรา มีแต่คนที่กลัวอดกลัวเขา

จะไม่ทำบุญกันไปเสียหมดแล้ว และไม่กล้ารูกให้ก้าวหน้าต่อไป หรืออีกอย่างหนึ่งก็คือ ไม่กล้าพูดความจริงกันอย่างนั้นหรือ. อาตมาคิดว่าไม่ควรจะกลัวมากถึงอย่างนั้น. และถ้าไม่ยอมให้พุทธสมาคม หรือหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา เป็นธรรมเนียมไปรเวตของพวกอยากจะศึกษาก้าวหน้าแล้วก็ควรจะช่วยชี้ให้ได้ว่า จะให้ใช้ที่เช่นไรในการผดุงฐานะของพุทธบริษัทในเมืองไทย ในเรื่องประเภทนี้.

ถาม:- แล้วทำไมได้เท่าจึงถูกค่า.

ตอบ:- มันช่วยไม่ได้. พี่ชายที่ความคิดเห็นไม่ตรงกัน เขาอาจจะตะพ้อของเขาเองก็ได้ อย่างว่าแต่อาตมาเลย.

ถาม:- ได้เท่ากรุณาให้กระผมถามข้อสงสัยได้ แม้กระทั่งจะหยิบเอาบางแง่ของฝ่ายค้านมาถาม ได้ไหมขอรับ.

ตอบ:- ถ้าคุณสงสัยอยากรู้จริงๆ และไม่ใช่ว่าแก้งถามเพื่อค้านแล้ว เป็นได้ทั้งนั้น! การตอบคำถามของผู้ที่อยากรู้ตามแต่จะทำได้นั้น เป็นหน้าที่ของผู้ที่เป็นพุทธทาส. ส่วนการค้านหรือการทะเลาะกันนั้นอยู่นอกหน้าที่. แต่ต้องเข้าใจว่าอาตมาไม่ตอบคำถามเป็นจำนวนมาก เพราะคำตอบมันมีอยู่แล้วในข้อความของปาฐกถาต่างๆ ที่อาตมาได้แสดงไปแล้ว. เขาจึงเกียจอ่านเอามาถามซ้ำเสียเวลาและถามเพื่อหาโอกาสแสดงภูมิของผู้ถามเอง มากกว่าความอยากรู้, ถ้าอาตมาสังเกตเห็นลักษณะเช่น

ว่านี่ในคำถามของคุณแล้ว อาตมาต้องขอเชิญคุณกลับไปด้วยการนี้.

ถาม:- เป็นพระคุณอย่างยิ่งขอรับ เพราะกระผมมีแต่ปัญหาที่กำลังรบกวนความคิดจริงๆ ให้โอกาสแก่กระผมเช่นนี้ก็โล่งใจ. และขอได้กรุณานับกระผมไว้ ในกลุ่มของพวกที่สนใจในความก้าวหน้าคนหนึ่งด้วยเถิดขอรับ. เรื่องทั้งหมดฟังดูทั้งสองฝ่ายแล้วชักจะวนเวียนสำหรับกระผมไปเสียแล้ว กระผมขอรวบรวมตั้งปัญหาขึ้นใหม่สั้นๆ ว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ชนิดไหนกันขอรับที่เป็นภูเขาหิมาลัย.

ตอบ:- พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทุกชนิดตามทัศนะแห่งบุคคลนั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความรักด้วยอำนาจของความยึดถือว่า มีตัวตนหรือเป็นตัวตน เป็นของตน เอามาไว้กับตน.

ถาม:- คำว่า “ตามทัศนะของบุคคลนั้นๆ” นี้ มีความสำคัญอย่างไรครับ ผมเห็นมีอยู่ทุกๆ แห่ง ทุกๆ ตอนที่เอ่ยถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ในปาฐกถาเรื่องนั้นของใต้เท้า.

ตอบ:- อ้อ นี่สำคัญมาก ที่พวกผู้อ่านพบหรือสังเกตเห็น เขาพากันหัวเราะฮาทีเดียว. แต่คนจำนวนมากจะสังเกตเห็นหรือไม่ อาตมาไม่รับรอง. คำๆ นี้ มีอยู่ก็เพื่อแสดงว่า มันเป็น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เขาหลงสร้างขึ้นมาจาก. เป็นลึเป็นควง อย่างนั้นอย่างนี้, หรือแม้ที่สุดแต่เปลือกของท่าน เช่น พระกาย หรือพระพุทธรูปซึ่งเพิ่งมีขึ้นเมื่อพันปีมานี้เป็นต้น ก็

รวมอยู่ด้วยกัน. และที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือว่าแม้ที่สุดแต่พระคุณ
ต่างๆ ของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็มีใช้สิ่งที่จะยึดถือไว้
ตลอดไป โดยความเป็นตัวตน ดังที่ขอบอริยฐานเอามาเป็น
กำแพงแก้ว เกราะแก้ว ฯลฯ หรือ ใช้ประโยชน์ตน อย่างนั้น
อย่างนี้ กันอยู่. ถึงขั้นปล่อยวางแล้ว ก็ต้องวางกันหมด เพราะสิ่ง
เหล่านี้ก็เป็นเพียงสังขารธรรมเหมือนกันกับสิ่งอื่นๆ พุทธ
บริษัทจำนวนมิใช่น้อยรับเอาไสยศาสตร์หรืออะไรก็ตามที่มีใช้
พุทธศาสนา มาเป็นพุทธศาสนาทั้งที่ไม่รู้สีกตัว. เช่นพวกที่
ยึดถือไสยศาสตร์ทางวิญญูณก็คือว่าวิญญูณของพระพุทธเจ้า
(ของเขา) ยังมีอยู่กระทั่งเดี๋ยวนี้ เขาเชิญมาเพื่อกิจการทุกอย่าง
ได้. คุณพิจารณาดูให้ดีในอาการของการยึดถือแล้วคุณเห็นว่า
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามทัศนะของบุคคลนั้นๆ มันมี
อยู่ประเภทหนึ่งจริงๆ คนเราจะต้องยึดถือพระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์อย่างขอไปทีเรื่อยๆ ไปก่อน แล้วค่อยๆ ถูกองค์จริง
ยิ่งขึ้นๆ จนกระทั่งเขาเป็นผู้หลุดพ้นเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า
แล้ว จึงจะเห็นพระพุทธเจ้ารวมทั้งพระธรรมพระสงฆ์องค์จริง
โดยสมบูรณ์ คือชนิดที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ. และ
ปราศจากความยึดถือโดยสิ้นเชิง เพราะว่าต้องหลังจากหมด
ความยึดถือแล้ว จึงจะเห็นองค์พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
จริงๆ ได้. ก่อนหน้านี้ก็ยึดถือกันไปก่อน ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นอยู่
เองแล้วไม่ต้องมีใครมาสอนให้ยึดถืออีก ที่จะสอนต่อไปก็คือ

ให้ก้าวหน้าต่อไป ให้ละความยึดถือ จนปราศจากความยึดถือ หรือไม่ยึดถือ ในสิ่งทั้งปวงนั่นเอง.

ถาม:- แล้วทำไมได้เข้าไปเรียกของเข่ว่า ภูเขาหิมาลัย เล่า
ขอรับ. เขาก็โกรธแค้นหรืออย่างน้อยก็เสียใจ.

ตอบ:- ก็เพราะพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ชนิตตาม
ทัศนะของบุคคลนั้นมันกั้นเขาไว้เหมือนภูเขาหิมาลัยนะซี.

อาตมาก็ไม่ได้ติเตียนอะไรเขา. การอยู่ในวงล้อมของภูเขา
หิมาลัยก็เป็นการถูกแล้วดีแล้วสำหรับพวก “ลูกเปิดไก่อ่อน”
เหล่านั้น ดีกว่าไม่ได้อยู่ในวงล้อมของอะไรทั้งหมด. เมื่อเขายัง
อยากอยู่ที่นั่นหรือยังไม่ไป ก็อยู่กันไปได้ไม่มีที่สิ้นสุดและ
ปลอดภัยตามฐานะของสัตว์เหล่านั้น. แต่สำหรับสัตว์ผู้จะไป
นั่นแหละจะต้องคิดว่าเขาจะไปได้อย่างไร ถ้าเขามัวหลงสร้าง
อะไรขึ้นกอดรัดไว้อย่างนั้นในลักษณะเช่นนั้นที่ถูก เขาควรจะ
ทำตามที่พระองค์สอนว่า “สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นโดยความ
เป็นตัวตน” นั้นเสียก่อนแล้วเขาจะเห็น “พระองค์” จริง ซึ่งไม่
ควรแก่นามว่าอะไรทั้งสิ้น เพราะอยู่เหนือการบัญญัติทั้งสิ้น,
เป็นเขตแดนที่สลายของความยึดถือที่พังทลายของภูเขาหิมาลัย
พระองค์ทรงตีค่าของศีล สมาธิ ปัญญา เพียงเรือเพียงแพเท่านั้น
คืออาศัยกันเดินทางข้ามทะเลชั่วคราวแล้วต้องทิ้งขึ้นบกไป
ความยึดถือในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็คือสิ่งนั่นเอง
เป็นการเลื่อนไปตามลำดับ จนถึงขั้นที่หมดความยึดถือ เมื่อเขา

เหล่านั้น มองไปทางไหนก็มีแต่ความยึดถือว่าตัวตน เทียวไปมี
อยู่นั้นนี่รอบข้างไปหมด แล้วจะให้เรียกว่าอย่างไรที่ดีกว่าที่จะ
เรียกว่าภูเขา. เมื่อเป็นแมลงมูมแล้ว ก็ควรจะพอใจ ในเมื่อเขา
บอกให้ว่า ไยของท่านชักได้สวยงามมากมิใช่หรือ.

ถาม:- มีคนฉงนกันเป็นอันมากในคำว่า “ภาวะเดิมแท้”
แม้แต่คนที่มองเห็นวิธีปฏิบัติอันราบรื่นและลัดๆ วิธีนี้ ด้วย
ความพอใจก็อดที่จะออกความเห็นวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้.

ตอบ:- ยิ่งฉงนกันมากก็ยิ่งเป็นที่พอใจของอาตมามาก ขอ
แต่อย่าให้ฉงนเปล่า จะต้องคิดด้วย ที่จริงคำๆ นี้ ฟังดูคล้ายกับ
สอนให้มีตัวมีตนกันขึ้นมาใหม่อีก แต่ขออธิบายสั้นๆ ว่า ภาวะ
เดิมแท้ใช้แทนชื่อวิสังขาร คือสิ่งซึ่งปราศจากการปรุง, เรียกอีก
อย่างหนึ่งว่า อสังขตะคือสิ่งที่ไม่ถูกอะไรปรุง, ส่วนภาวะที่มีใช่
เดิมแท้ ก็ต้องหมายถึงสิ่งเพ็งเกิดจากการปรุง เพ็งมีเมื่อมีการ
ปรุง ซึ่งจะนานเท่าใดก็ได้. เรากล่าวได้แต่สั้นๆ ว่าการปรุงนั้น
ต้องมีทีหลังสิ่งซึ่งไม่เป็นการปรุงหรือไม่ถูกปรุง ฉะนั้น สังขาร
อันได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นด้วยการปรุงอันเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
สังขตะ คือสิ่งที่ถูกปรุงขึ้น จึงเป็นของใหม่ๆ ไม่ใช่ภาวะเดิมแท้
เราจะเข้าใจสิ่งที่เป็นภาวะเดิมแท้ได้ง่ายๆ เมื่อคิดไปทำนองนี้
และเป็นหนทางให้เข้าใจสิ่งที่เรียกว่า วิสังขาร ได้โดยไม่ยาก
ทางหนึ่ง. ร่างกาย จิตใจ บุญกุศล ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ (ตามทัศนะของบุคคลนั้น) เหล่านี้ล้วนแต่

เป็น “ของใหม่ ๆ” ทั้งนี้เพราะเป็นสังขาร หรือเป็นสิ่งที่เพิ่ง
ปรุ่กันขึ้นตามกฎของปฏิจจสมุปบาท. เราจะต้องดูให้เข้าใจ
“สิ่งใหม่ ๆ” เหล่านี้ให้ชัดแจ้งจริงๆ จึงจะหน่ายจางจากการปรุ่
และได้พบกับสิ่งที่ “ปราศจากการปรุ่” ได้โดยง่ายและโดยเร็ว.
การบัญญัติคำว่า ภาวะเดิมแท้ขึ้นนี้ไม่ใช่เรื่องใหม่อะไรเลย ถ้า
คุณพิจารณาดูให้ดี คือพูดถึงสิ่งที่มีอยู่ก่อนการปรุ่แต่ง
นั่นเอง. แต่ที่จริงยิ่งขึ้นไปกว่านั้นก็คือว่า ภาวะเดิมแท้ นี้ อยู่
เหนือที่จะเรียกว่าเดิมแท้เสียอีก อันได้แก่อสังขตะ หรือนิพพาน
ซึ่งจะเป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ไม่ได้อยู่นอกเหนือเวลา ไม่มี
เนื้อตัวอะไรให้เวลาเข้าจับ กฎของเวลา ไม่อาจจะจับเข้าที่สิ่งนี้
เพราะไม่เป็นตัวสังขารที่เปลี่ยนแปลง อันเป็นหลักสมมติ
สำหรับการบอกเวลา วิสังขารจึงอยู่เหนือเวลาและไม่เป็นอดีต
อนาคต ปัจจุบัน แต่ในที่นี้เอาแต่ความหมายว่ามีอยู่ก่อนสังขาร
อันเป็นของปรุ่ จึงเรียกว่า ภาวะเดิมแท้ ก่อนแต่มีการปรุ่ของ
สังขาร เพื่อให้เกิดความสนใจในเรื่องพื้นโลกหรือ “ฝั่งโน้น”
ใช้ชั้นแรกแล้วไต่ไปตามลำดับเท่านั้น.

ถาม:- ได้ทำคงจะเหนื่อยเปล่า ในการอธิบายเรื่องนี้.

ตอบ:- มันเป็นหน้าที่ของผู้ที่สมัครจะทำงานให้ศาสนา
จะต้องหาวิธีทุกวิถีทางเพื่อทำให้เพื่อนมนุษย์เดินไกลเข้าไปยัง
จุดหมายปลายทางของศาสนา คือเหนือการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ที่
จะมองเห็นกันได้ โดยไม่ตีขลุมจนพรวดไปหมด.

ถาม:- อีกคำหนึ่งซึ่งได้รับการต้อนรับมากที่สุด ก็คือคำว่า “นี่ ไม่ใช่ฉันหรอก” เขาว่า ใต้เท้าตั้งลัทธิใหม่เอาเอง.

ตอบ:- ถ้าเขาอุปโลกน์ให้เก่งถึงเพียงนั้น ก็ต้องขอบใจเขาหน่อย! แต่ถ้ามันไม่ยุติธรรมแล้ว จะมาว่ากันไม่ได้นะ อาตมาไม่ได้ตั้งเอาเองตามชอบใจ คุณไปอ่านคู่มือใหม่โดยละเอียดในปาฐกถานั้นก็แล้วกัน ถ้าอ่านได้เรื่องได้ราวก็คงจะพบว่า นั่นแหละคือหัวใจแท้ของ มหาสติปัฏฐานสูตร ทั้งสูตรทีเดียว, ซึ่งสวดกว่าจะจบ จะกินเวลาหลายชั่วโมงแล้วก็มาสรุปได้ในคำสั้นๆ ที่อาตมาเห็นว่าเหมาะที่สุด เข้าใจง่าย ฝึกฝนง่ายที่สุด สองสามคำว่า “นี่ ไม่ใช่ฉันหรอก” คุณต้องทราบเสียก่อนว่า บรรดาบทปริกรรมทั้งหลาย ก็คือบทสรุปของความหมายอันยืดยาวอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เช่น บทสำหรับปริกรรมว่า “พุทโธ” ๑ ๑ เป็นต้น. หลังจากที่ได้พิจารณาถึงคุณลักษณะต่างๆ นานาของพระพุทธเจ้าอย่างละเอียดแล้ว สรุปลงในคำว่า “พุทโธ” นี้เพื่อปริกรรม ให้ใจกำหนดง่ายๆ แทนข้อความยืดยาว ซึ่งใจไม่อาจจะกำหนดด้วยสมาธิ แต่คำว่า “นี่ ไม่ใช่ฉันหรอก” นั้น สรุปจากแนวสำหรับพิจารณา สิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะทางรูปธรรมหรือนามธรรมที่เกิดขึ้นแก่เรา นี้ เป็นเพียงสังขาร (คือสิ่งที่ปรุงกันขึ้นแล้วดับไปเกิดขึ้นดับไป) หาใช่วิสังขาร หรือนิพพาน อันเป็นที่มุ่งหมายไม่, เพื่อว่าจะได้มีสติปัญญาหน่ายในสังขารทั้งปวง หรือในธรรมทั้งปวง เพราะว่าแม้แต่ความคิดเรื่องพระนิพพาน

เอง ตัวความคิดนั้น ก็เป็นเพียงสังขารหรือมายา จิตจะต้องเพ่ง
ต่อสิ่งที่ตรงข้ามเสมอ ให้มีสติทันทั่วทั้งในเรื่องนี้ อย่าไปจับ
ฉวยอะไรเข้า ซึ่งล้วนแต่เป็น “ภูเขา” ไปทั้งนั้น จะทำได้ดังนี้ ใน
เมื่อได้ฝึกฝนพิจารณาจนคล่องแคล่ว แล้วสรุปเป็นบทปริกรรม
ประจำตัวว่าดังนี้ เพื่อจะกันเสียซึ่งความยึดถือว่าสัตว์ บุคคล
ตัวตนเราเขา อันเป็นทางมาแห่งอภิขมาและโทมนัส อาตมาถือ
ว่า เป็นการเสนอวิธีเจริญสติปัญญาที่ลัดๆ ค่วนๆ แต่เป็นผลที่ดี
ที่สุดวิธีหนึ่ง ใครชอบจะได้ลองดู อาจจะปลอดภัย เพราะมี
เครื่องกันการงอกงามเป็นภูเขาหิมาลัย อยู่ในวิธีนั้นเสร็จไม่เป็น
ทางให้ภูเขาลูกใหม่งอกออกมาเหมือนวิธีบางวิธี ด้วยความ
แน่วใจอย่างนี้ ถึงจะยากสักหน่อยก็ปลอดภัย.

ถาม:- ผมเคยอ่านบทความของใต้เท้ามาไม่น้อยกว่าสิบ
เรื่อง ที่พบว่าใต้เท้าได้แจ้งไว้ชัดแจ้งว่า นิพพานไม่ใช่จิต
แม้กระทั่งในปาฐกถาครั้งหลังสุดนี้ คือเรื่องภูเขาพุทธธรรม
นั่นเอง ผมก็ยังอ่านได้ความอย่างนั้น แต่มีคนยืนยันว่าใต้เท้า
เป็นพวกที่ถือหลักว่า นิพพานเป็นจิต ผมอยากจะฟังจากใต้เท้า
เอง

ตอบ:- อาตมามีหลักในเรื่องนี้ เหมือนดังที่ได้บอกกล่าว
ไปแล้วในบทความต่างๆ ที่พิมพ์โฆษณาขึ้นมาเรื่อยๆ ตั้งสิบ
กว่าปีมาแล้ว ซึ่งมีหลักว่านิพพานไม่ใช่จิต ไม่ใช่เจตสิกไม่ใช่
รูป และอาตมายังไปไกลไปถึงว่านิพพานนั้นไม่ใช่นามด้วย.

อาตมาไม่เชื่อและไม่ถือตามอภิธรรมปิฎกที่มีว่า อสังขตธาตุ เป็นนาม เพราะใครๆ ก็รู้กันอยู่แล้ว นิพพานนั้นคือ อสังขตธาตุ ถ้านิพพานเป็นนาม ก็ต้องเป็นสังขาร หรือสิ่งที่มีเหตุมีปัจจัยปรุงไป. ไม่เชื่อคุณเปิดคู่อภิธรรมปิฎก เล่ม ๓๔ หน้า ๓๒๘ บรรพ ๙๔๔ จะมีข้อความว่า “เวทนา กุขนุ โธ สัตถุ กุขนุ โธ วิญญาน กุขนุ โธ อสงขตา จ ธาตุ อิทั วุจจติ นาม.” ซึ่งทำให้อาตมาไม่เข้าใจได้เลย เพราะอาตมาถือว่า สิ่งที่เรียกว่า นามนั้น เป็นสิ่งที่มีเหตุมีปัจจัยปรุงได้ในบทปฏิจจสมุปปาตที่ว่า “วิญญานปจฺจยา นามรูป เพราะมีวิญญานเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป.” และที่แปลกยิ่งขึ้นไปอีกก็คือ ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ แต่ที่หน้า ๓๐๓ บรรพ ๙๖๗ มีข้อความชัดเจนว่า อสังขตธาตุนั้น มิใช่จิต. ในหน้าเดียวกันบรรพ ๙๖๘ มีว่า อสังขตธาตุ มิใช่เจตสิก. ถ้าเราถือตามอภิธรรมปิฎกก็จะได้ว่าความว่า อสังขตธาตุ หรือนิพพานนั้น มิใช่จิต มิใช่เจตสิก แต่เป็นนาม. เอาไว้ให้คุณไปถามท่านมหาเปรียญมากๆ ประโยคคุณก็แล้วกัน ว่าทำไมมันจึงฟังยากอย่างนี้. และถ้าท่านไม่ขบถต่อความรู้มากๆ ประโยคของท่านแล้ว ท่านก็จะต้องยืนยันแก่คุณว่า ในเมืองไทยนี้เราสอนกันว่า นามก็คือจิตและเจตสิกนั่นเอง. ส่วนอาตมานั้น คงยืนยันในความไม่เชื่อถือตามอภิธรรมปิฎกที่ว่า อสังขตธาตุ หรือนิพพาน เป็นนาม ไว้ในที่นี้ด้วย เว้นไว้แต่ว่า อภิธรรมปิฎกท่านไม่ถือว่า อสังขตธาตุนั้นคือนิพพาน

ถาม:- มาถึงตอนนี้ กระผมขอเรียนถามเสียด้วยเลยว่า พระไตรปิฎกของเรานี้จะควรได้รับความเชื่อถือเพียงไร.

ตอบ:- อาตมาขอร้องให้พวกเราทุกคนถือตามหลักกาลามสูตรที่ว่า “อย่ายึดถือหลักใดๆ ว่าเป็นของถูกต้อง ด้วยเหตุผลสักว่า ข้อความนี้มีอยู่ในปิฎก.” เพราะว่าไตรปิฎกก็เป็นของที่เพิ่มเติมกันได้ ตัดทอนกันได้และเป็นมาอย่างลุ่มลุกคลุกกลานเสมอมาตลอดเวลา ผ่านมือปุถุชนคนสามัญมาเรื่อยๆ และยิ่งกว่านั้น ที่เป็นความมุ่งหมายอันแท้จริงของพระพุทธานุชาตข้างบนนั้น ก็คือว่า แม้ว่าพระไตรปิฎกนั้นจะเป็นของบริสุทธิ์ออกมาจากพระพุทธโอรสทั้งหลาย (ถ้าหากเป็นไปได้) ก็ขออย่าให้ถือเอาด้วยเหตุผลแต่สักว่าข้อความหรือหลักที่ตนอยากจะถือนั้น มีอยู่ในพระไตรปิฎกอย่างเดียวกัน. พระพุทธเจ้าท่านได้ใช้เหตุผลที่ตนเองมองเห็นชัดเจนเอง ว่ามันเป็นไปได้เช่นนั้นจริงๆ พระองค์ตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรในเรื่องเช่นว่านี้. คือกำลังตรัสและทูลต่อปากต่อกันอยู่สองพระองค์แท้ๆ ในเรื่องอันเกี่ยวกับอริยสัจ พระสารีบุตรกล่าวทูลสนองพระพุทธปจฉาว่าท่านไม่เชื่อแม้คำที่พระผู้มีพระภาคตรัสออกมา แต่เชื่อความเห็นจริงของท่านเองต่างหาก. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ไม่ทรงเห็นประโยชน์อะไร ในการที่จะให้ใครเชื่อตามตำราโดยปราศจากการเชื่อด้วยตนเอง ว่าที่ว่ามันมีเหตุผลที่จะเป็นเช่นนั้นได้จริงๆ แม้ตำนานหรือปิฎกจะเขียนไว้ว่า โลกะ

โทสะ โมหะ เป็นของไม่ดีควรละ เราก็ไม่ต้องเชื่อและถือว่ามัน เป็นความจริง จนกว่าเราจะารู้จักตัว โลกะ โทสะ โมหะ และ เห็นชัดด้วยปัญญาเราว่ามันไม่ดีจริงๆ เสียก่อน ถ้าใครไม่ถือ ตามหลักนี้ คนนั้นไม่เหมาะ หรือถึงกับไม่สามารถเลย ในการที่จะ ใต้ไปตามรอยของพระพุทธเจ้า มีแต่จะเข้ารกเข้าพง และไป ติดอยู่ในวงล้อมของภูเขาจนมุ่มอยู่ที่ใดที่หนึ่งเป็นแน่แท้ คุณดู แต่เรื่อง จิตๆ นามๆ เมื่อกี้นี่เถอะ จะให้เราถือเอาเป็นหลัก อย่างไม่เล่า ถ้าไม่ให้ถือเอาตามที่เราจะเห็นชัดๆ กันจริงๆ เป็น เรื่องจริงๆ ไม่ใช่เรื่องตัวหนังสือ พระไตรปิฎกนั้น ส่วนมาก หรือแทบทั้งหมด ข้อความที่มีเหตุผลอยู่ในตัวเองเด่นอยู่ จนเรา พอใจจะเชื่อ ถึงแม้ว่าคำนั้นๆ จะไม่ได้ตรัสไว้โดยพระองค์เอง, จะเป็นเด็กข้างถนนพูดก็ตาม พระองค์ตรัสว่า แม่หญิงชาวบ้าน ที่ตักน้ำตามบ่อสาธารณะ ถ้าเขาพูดอะไรออกมามีหลักชัดแจ้ง อยู่ในตัวว่า มันจะละความทุกข์ได้เช่นนั้นๆ จนใครๆ ก็เห็นจริง แล้ว เราก็ต้องถือเอาและนับถือเท่ากับที่แม่พระองค์จะตรัสเอง. ธรรมคือของจริง ใครก็พูดได้, และต้องจริงทั้งในอดีต ปัจจุบัน อนาคต. ฉะนั้นจึงไม่อาจมีพระไตรปิฎก ที่แบ่งแยกเป็น อดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อรับการยกเว้น ไม่ ต้องเป็นไปตามกาลามสูตรนั้น ฉะนั้นทำไมจะต้องถือหลักว่า “มันจริง เพราะมันมีอยู่ในปิฎก” ซึ่งมีแต่จะทำคนให้หมดตัว ของตัว มีแต่ตัวของความละเมอไปตามความจำอันผันเพื่อ

เหมือนคนที่มัวแต่เที่ยวแบกกระได ไม่รู้จะจดเข้าที่ไหนเท่านั้นเอง. เรามีพระไตรปิฎก สำหรับเป็นวัตถุบิณฑบาตมากมาย เพื่อการเลือกเฟ้นและนำมาย่อยเป็นผลิตผล อันจะเป็นเครื่องแก้ทุกข์ทางกายและทางใจได้จริงๆ ให้เหมาะสมเฉพาะคนๆ เท่านั้น คงไม่มีใครสามารถคิดว่า ในทะเลมีปลา แล้วพยายามกินทะเลทั้งหมดเข้าไป เช่นเดียวกับที่ไม่มีใครสามารถกินวัตถุบิณฑบาต พระไตรปิฎกทั้งหมดเข้าไป โดยไม่คัดเลือกและย่อยเสียก่อน. ในทะเลมีปลามากคุณเลือกกินแต่ตัวที่รู้จัก และมีรสดี ก็มากพอถมไป ไม่ต้องไปกินตัวที่ไม่รู้จักและสงสัย หรือไปสนใจกะมันให้เสียเวลาเปล่าๆ ข้อความบางส่วนของพระไตรปิฎกที่เราไม่สามารถตีความได้ก็เป็นเช่นนั้น, คือทิ้งไว้ให้อยู่ในพระไตรปิฎกก็แล้วกัน เราเอากันแต่ที่เห็นชัดแจ้ง และยึดหลักกาลามสูตรไว้ได้ นับว่าเป็นการประเสริฐ เพราะปลอดภัยอาตมาขอให้คุณปฏิบัติกับพระไตรปิฎกอย่างที่ว่ามานี้.

ถาม:- ขอรับ. แล้วกรุณาอธิบาย เรื่องแบกกระไดเมื่อตะกี้สักหน่อยเถอะ กระผมเคยได้ยินผ่านๆ ไปหลายครั้งหลายหนมาแล้วไม่เข้าใจชัดสักที.

ตอบ:- มันเป็นเรื่องที่ฟังง่ายคินะคุณ คือว่านายคนนั้นแก่ได้รับบอกเล่ารอบข้างว่ากระไดนี้ดี เอาไปจดเข้าแถวปีนขึ้นไปหาลูกสาวเขาได้. แกก็เลยรักกระไดแบกเอาไว้พบที่ไหนก็แบกเอาไว้ เทียวแบกกระไดจำนวนมากอยู่เป็นปีๆ ใครถามก็บอกว่า

จะเอาไปจดขึ้นหาลูกสาวเขา มีใครคนหนึ่งเห็นนายคนนั้นมานานนักหนาแล้ว อุดไม่ได้กระเช้าถามว่า จะไปจดที่ไหน. นายคนนั้นจึงได้ทำให้เพื่อนๆ และรวมทั้งตัวเองด้วย รู้จักตัวเองเสียที ว่าเขาก็ไม่ทราบเหมือนกัน ว่าเขาจะเอากระเช้าทั้งหมดนี้ไปจดที่ไหน เพราะเขายังไม่สามารถบอกตัวเองได้ว่า เขารักลูกสาวใคร หรือแม้แต่ว่าที่หมู่บ้านไหน เพราะเขายังไม่เคยมีความรักเลย คำเรื่องที่น่ามาเล่ากันนี้ ก็จำมาจากเรื่องในพระไตรปิฎกเหมือนกัน.

ถาม:- โอย, กระผมเข้าใจได้แล้วละขอรับ เพียงเท่านั้นก็พอแล้ว ผมอยากเรียนถามต่อไปถึงเรื่องความสำคัญของสิ่งที่เป็น “เครื่องมือ” นี้ จะดีกว่า. เรือแพ เป็นเครื่องมือให้ข้ามฟากได้ กระดาษก็เป็นเครื่องมือให้ขึ้นที่สูงได้ ศิล สมาธิ ปัญญา หรือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (แม้ชนิดที่เป็นไปตามทัศนะของผู้คน) ก็เป็นเครื่องมือให้เกิดความอ่อนใจแก่ผู้ที่มีความขลาดกลัวอันเกี่ยวกับโลกหน้า หรือสิ่งที่เขามองไม่เห็นตัว ได้จริงๆ เมื่อเป็นดังนี้แล้วเราจะตีค่าของเครื่องมือ และบุคคลผู้ยึดมั่นในเครื่องมือเหล่านั้น เพียงไรกันเล่าขอรับ

ตอบ:- สำหรับตัว “เครื่องมือ” เองนั้น มีค่าเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ของคุณสมบัติประจำตัวมันในขณะนั้นเสมอ แต่ที่เกี่ยวกับบุคคลที่เข้าไปยึดถือในเครื่องมือมัน มีการกระทำและระยะเวลาต่างๆ กัน สมมติว่า นายคนนั้น ได้ลูกสาวเขาสม

ประสงค์แล้ว ยังขึ้นแบกกระโถยอยู่อีก คุณจะเห็นว่าอย่างไร. ทางที่ดีแถมควรจะให้ใครที่เขาต้องการเอาไปใช้ต่อไปคงจะดีกว่า หรืออย่างน้อยเอาเก็บเป็นพิพิธภัณฑ์ ก็คงจะดีกว่าที่จะเที่ยวแบกต่อไปมิใช่หรือ ถ้าแถมยังคงติดอยู่กับกระโถยแล้ว แถมจะได้รับประโยชน์อะไรจากภรรยาของแถม แถมจะต้องทิ้งกระโถยก่อนที่จะได้รับประโยชน์อะไรจากภรรยาของแถม แถมจะต้องทิ้งกระโถยก่อนแต่ที่แถมจะได้รับประโยชน์จากภรรยาของแถมด้วยซ้ำไป นี่คุณจะเห็นว่า ถึงเขตที่จะต้อง “ทิ้งเครื่องมือ” มันก็ต้องถือว่าเครื่องมือชิ้นนั้นหมดค่าสำหรับคนนั้นแล้ว ทิ้งที่มันมีค่าเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ ในขณะที่เขาจำเป็นจะต้องใช้ ทีนี้ ก่อนแต่ที่มีความจำเป็นจะต้องใช้ถ้าเขาไม่รู้ว่าเขาจะไปใช้อะไร เครื่องมือชิ้นนั้นก็มักจะทำให้ใครเขาแย้มสรवलเอาเจ้าของ. ต่อเมื่อเขารู้ว่าเขาจะใช้เพื่ออะไร ใช้อย่างไรแล้วต่างหาก มันจึงจะเป็นของมีค่าสำหรับบุคคลนั้น. เมื่อมีแต่คนที่ไม่รู้ว่าเขาจะใช้สิ่งนั้นๆ ที่ไหน อย่างไรแล้ว เขาก็ยังหลงรักมันมาก เรื่องก็มีแต่จะหลงอวดเครื่องมือของตน ข่มขู่ผู้อื่น เอากระโถยไปเป็นอาวุธเข้าปากกันแล้ว เรื่องมันจะร้ายไปเสียดว่าเที่ยวแบกเดินเฉยๆ กระมัง. นักปฏิบัติก็ตาม นักปฏิบัติก็ตาม ที่อวดโอ้ว่ามีแพใหญ่ๆ สำหรับข้ามไปยัง “ฝั่งโน้น” แต่แล้วมีผู้เห็นว่าคิงไม้ไผ่ออกขายที่ละลำจนหมดเกลี้ยง. หรือบางคนเที่ยวทักถมผู้อื่น ว่าแพของตัวเองมากกว่าของเขา จนไม้ไผ่นั้น ถูกดึงออกมาใช้เป็นไม้พลองสู้รบกัน จนเจ้าของตก

นำไป แพของบางคน ปล่อยให้จมลงที่ทำหน้าบ้านนั่นเอง. ในลักษณะก่อนแต่จะใช้เครื่องมือก็ไม่ได้ใช้เช่นนี้ เราก็ถือว่า เครื่องมือนั้นก็ไม่มีค่าเต็มตามคุณสมบัติของมันแก่บุคคลนั้นเลย. เราเห็นได้ว่าการที่เขาไม่ใช้ หรือใช้ไม่ตรงตามคุณสมบัติของมันก็ตาม, หรือว่าเขาหลงไหลในคุณสมบัติของมันเกินไปจนไม่กล้าใช้ก็ตาม, หรือว่าเขาเส่นหาในเครื่องมือมากกว่าในผลอันเกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือ นั้น เพราะความเขลาของเขาก็ตาม, “เครื่องมือ” เหล่านั้นจะไม่ช่วยอะไรเขาได้เลย, และทั้งเขาก็จะจมติดอยู่ในความเป็นผู้ที่ต้องพึ่งอาศัยเครื่องมืออยู่ตลอดกับปีตลอดกาลปี. เขามีความสุข(ตามทัศนะของเขาเอง) ว่าเขาร่ำรวยเครื่องมือ! แต่ใครๆ ก็ต้องถือว่าเขายังดีกว่าคนที่ไม่มียอะไรเป็นเครื่องปลื้มใจเสียเลย. ในแง่ของ “ลูกเปิดใจอ่อน” ที่ยังจะต้องอยู่ด้วยกันแล้ว ก็ต้องนับว่าเขาเป็นคนไม่เปล่า. แต่ในแง่ของสัตว์ผู้จะ “บินไป” แล้ว เขายังไม่ดีกว่าใครเลย เพราะเขายังจะติดพันในทรัพย์สมบัติของเขา ยิ่งไปเสียกว่าผู้ที่ไม่หลงรักเครื่องมือ สรุปความว่าเราจะต้องระวังเครื่องมือให้มากๆ อย่าให้กลายเป็นเครื่องมือสำหรับมัดตัวเราเอง หรือแขวนคอตัวเองจนลืมนี่จะไป. ดังนี้ คุณวินิจฉัยเอาเองเถิด ว่าเครื่องมือมีคุณมีโทษในเวลาไร? อย่างไร? เท่าไร? เพราะมันเป็นของเฉพาะบุคคล เฉพาะเวลา และสถานที่.

การที่เราคิดว่าเรามี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือ มี ศีล สมาธิ ปัญญา กันนั้น เราควรระมัดระวังให้รอบคอบในการมี. มิฉะนั้นแล้วก็จะกลายเป็นมีกระได มีแพไม้ไผ่ ที่มีคุณสมบัติน่าขบขันที่สุด ทั้งก่อนแต่จะใช้ หรือกำลังใช้มันอยู่ที่เดียว. และนั่นแหละคือภูเขาหิมาลัยที่ตระหง่านอยู่ในนามของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (ตามทัศนะของบุคคลนั้น) และบังนิพพาน. การมี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยที่ไม่ทราบว่ามีเพื่ออะไรกันแน่ หรือมีไว้เพื่ออำนวยผลทางวัตถุ เป็นเบญจกามคุณให้แก่ตนนั้น นับว่าเป็นสิ่งที่น่าอัปยศอดสูที่สุดสำหรับพวกพุทธบริษัทเรา.

ถาม:- มีคนกล่าวหาว่า ใต้เท้าถือว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นตัวอุปาทาน ซึ่งหลักนี้ไม่มีในแบบแผน และพิจารณาแล้วไม่สมเหตุสมผล.

ตอบ:- ถ้าคุณพิจารณาให้ดี คุณจะเห็นว่า ผู้กล่าวเช่นนั้น ไม่มีความรู้เรื่องอุปาทานเสียเลย มีแต่ความจำอันฟั่นเฟือนเกี่ยวกับศัพท์ฯ แสงๆ เรื่องอุปาทานเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วเขาจะฟังเรื่องของอาตมาไปเช่นนั้นไม่ได้.

อุปาทานหรือความยึดมั่นนั้น ได้แก่ความยึดมั่นในของ ๕ อย่างคือในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ และกิริยาที่ยึดมั่นนั้นจำแนกไว้ ๔ อย่าง คือ ๑ ยึดมั่นเพราะเป็นของรัก เรียกว่า

กามุปาทาน, ๒ ยึดมั่นเพราะเข้าใจผิด เรียก ทิฏฐุปาทาน, ๓ ยึดมั่นเพราะปฏิบัติผิด เรียกว่า สीलัปปตูปาทาน, ๔ ยึดมั่นด้วยความสำคัญว่าเป็นตัวตนเรียกว่า อัตตวาตูปาทาน. ตัวอย่างเช่น การยึดถือในพระพุทธรูปว่าสวยงามนั้นคือความยึดหรืออุปาทานในรูปขั้นด้วยกิริยาแห่งกามุปาทานหรือทิฏฐุปาทานแล้วแต่กรณี. การยึดมั่นในสีในดวงเขียวๆ แดงๆ ว่าเป็นพระพุทธรูปที่เจริญมานั้นคืออุปาทานในสัญญาขั้น หรือสังขารขั้นแล้วแต่กรณี ด้วยกิริยาแห่งทิฏฐุปาทาน หรือสีลัปปตูปาทานแล้วแต่กรณี. การยึดมั่นเอาจิตหรือวิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามทัศนะของบุคคลผู้นั้น ว่าเป็นตัวตนของพระพุทธรูปนั้นคือการยึดถือเอาสังขารขั้น หรือวิญญาณขั้นอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วแต่กรณี ด้วยกิริยาแห่งอัตตวาตูปาทาน ดังนี้เป็นต้น. ฉะนั้น อาตมาพยายามที่จะบอกว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามทัศนะแห่งบุคคลผู้นั้นที่ยึดเอาขั้นๆ ใดขั้นหนึ่งขึ้นมา ด้วยอำนาจทิฏฐุปาทานหรืออัตตวาตูปาทานก็ตาม นั่นคือภูเขาคิมาลัยของผู้นั้น หาใช่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่แท้ไม่. และในขั้นสูงสุด พระพุทธเจ้าท่านห้ามการยึดถือสิ่งทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นสังขตธรรม หรือเป็นอสังขตธรรม โดยความเป็นตัวตน, เพื่อให้คนหมดอัตตวาตูปาทานโดยสิ้นเชิง และเป็นพระอรหันต์ได้. ซึ่งเขาถือกันเป็นหลักว่า สัพเพ ธมฺมา อนตฺตา, หรือ สัพเพ ธมฺมา นาลิ อภินิเวสย. ด้วยเหตุนี้เราจึงเห็นได้ว่า

ตัวอุปาทานนี่เองเป็นเรื่องใหญ่ เป็นบทเรียนอยู่ตลอดเวลา จนกระทั่งขั้นสุดท้าย ผิดกันเพียงแต่ว่า ยิ่งละเอียดเร้นลับขึ้นไปทุกที จนยากที่จะกำหนดมันได้เท่านั้น. และอุปาทานชั้นละเอียดที่มักเกิดแก่ศาสนิกของศาสนาใดก็ตามย่อมเกิดเกี่ยวกับวัตถุศักดิ์สิทธิ์ในศาสนานั้นทั้งนั้น. ถ้าความมุ่งหมายของศาสนานั้น ไม่ต้องการจะไปไกลถึงโลกุตตระแล้วก็รอดตัวไปทั้งหมดเป็นผลดีด้วย. แต่ถ้าศาสนาใด ต้องการไปจนถึงโลกุตตระแล้ว ศาสนิกของเขาหลังจากที่ได้เหนี่ยวตัวขึ้นมาด้วยอำนาจอุปาทานบางอย่าง จนถึงที่สุดที่อำนาจของอุปาทานจะช่วยได้แล้วเขาจะต้องสละอุปาทานโดยประการทั้งปวง หลังจากที่ได้สลัดอุปาทานชั้นต่ำๆ หยาบๆ มาแล้วเป็นลำดับ. ศาสนาที่จะข้ามไปเสียให้พ้นทั้งดีและชั่ว ทั้งบุญและบาปจะต้องมาในรูปนี้ โดยไม่มีทางยกเว้นเลย.

ดังนั้น คุณจะเห็นได้ว่า แม้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ชนิดที่บุคคลนั้นปั้นหรือสร้างขึ้นมาจาก ด้วยอำนาจอุปาทาน ใดๆ ใดอย่างหนึ่งของเขาก็เป็นเพียงวัตถุหรือผลิตผลแห่งอุปาทานของเขาเท่านั้น แต่ภาษาแทบทุกภาษาเมื่อพูดรวบรัด มักจะรวบเอาผลิตผลทำนองนี้เข้าเป็นของสิ่งเดียวกับสิ่งที่เป็นต้นเหตุ, (เช่นสิ่งของต่างๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยอำนาจวิทยาศาสตร์สมัยนี้ ถูกรวบเรียกด้วยคำสั้นๆ วิทยาศาสตร์ไป

เสียด้วย.) จึงวัตถุที่เป็นผลของอุปาทาน ในบางคราวถูกพูดรวมกันไปกับคำว่าอุปาทาน ยิ่งเป็นพวกทางนามธรรมที่ไม่เห็นตัดชัดๆ ด้วยแล้ว ยิ่งเป็นทางที่จะพูดรวมกันได้ง่ายขึ้น. แต่อย่างไรก็ดีสำหรับการเป็นภูเขาหิมาลัยนั้น ย่อมเป็นทั้งสองอย่าง คือ อุปาทานของผู้นั้น ก็เป็นภูเขาหิมาลัย, พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรืออะไรก็ตาม ที่เขาสร้างขึ้นด้วยอุปาทานนั้นก็ เป็นภูเขาหิมาลัย เพราะในกรณีเช่นนี้มันแยกกันไม่ได้ และไม่ มีเหตุที่จะต้องแยก นับประสาอะไรกับ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามทัศนะของบุคคลนั้น ที่เขาจะยึดเอาเป็นตัวตนด้วยอำนาจอุปาทานไม่ได้ แม้ตัวนิพพานเองหรืออสังขตธาตุเอง ตามทัศนะของเขา, คนที่หนาอยู่ด้วยอวิชา ย่อมยึดถือด้วยอุปาทาน โดยความเป็นตัวเป็นตนเป็นบ้านเป็นเมืองได้เสมอไป. เราพอจะเข้าใจกันได้ว่า อุปาทานนั้นอย่างหนึ่ง วัตถุของอุปาทานนั้นอย่างหนึ่ง แต่ในการปฏิบัติงานมันไม่เคยแยกกันเหมือนไฟกับเชื้อเพลิง ไม่อาจแยกกันได้ในเมื่อมันทำหน้าที่ของมันนั่นเองทั้งที่มันเป็นของคนละอย่าง, ดังนั้นเมื่อเรากล่าวถึงอิตถวาทุปาทาน ย่อมหมายถึงวัตถุของอุปาทานนั้นๆ ด้วย โดยไม่ต้องสงสัย

ถาม:- เมื่อก้าวโดยทั่วไปแล้ว อุปาทานนี้ เป็นของมีโทษ หรือมีประโยชน์อย่างไรกันแน่ขอรับ?

ตอบ:- สัตว์ทั้งหลาย เกิดขึ้นมาได้ด้วยอุปาทาน มีชีวิตอยู่ได้ด้วยอุปาทาน ทำความชั่วความดีได้ด้วยอำนาจอุปาทาน หาอาหาร หาเกียรติยศ สืบพันธุ์ ฯลฯ ด้วยอำนาจอุปาทานและอุปาทานที่ถือว่า มีตัวตนของเราเป็นผู้ทุกข์นั้นเอง ทำให้เกิดความสนใจในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือแม้ที่สุดแต่ในนิพพาน ก็ว่าสรรพสัตว์ ต้องเป็นทาสของอุปาทานด้วยการต้องพึ่งพาอาศัยมันอยู่ตลอดเวลา จนกว่าจะทำลายมันหมดสิ้นได้และเป็นพระอรหันต์นิพพานไป. เมื่อมองกันในแง่ของโลกๆ คุณจะเห็นว่าสัตว์ที่กัดหรือสู้กันจนตายมีเกียรติ นั่นก็เพราะอุปาทาน. วีรบุรุษที่เสียสละชีวิตเพื่อกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งก็เพราะมีอุปาทานของเขาพลุ่งแรงกว่าของคนอื่นในแบบนั้น. มดแดงที่เฝ้าซ่อมมะม่วงได้จนไม่คิดชีวิต ก็เพราะอุปาทานที่ไม่น้อยกว่ากัน. ยังมีอีกมากมาย ที่อาจสอนให้คุณเห็นว่ามนุษย์เราตามธรรมดา ย่อมเป็นทาสของอุปาทานกันอยู่อย่างเต็มที่ และก็มีใช่อะไรอื่นนอกจากอุปาทานในเรื่องชาติ หรืออุปาทานในเรื่องชนชั้น (Classes) ที่ทำให้เกิดสงคราม หรือมหาสงครามในโลกนี้ขึ้น คุณมองดูเอาเองก็จะเห็นได้ว่ามันเหมือนกับไฟ ถ้าใช้ถูกก็นำคุณอยู่, แต่ถ้าใช้ผิด มันไม่นำคุณเลย.

แต่อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาของเรา ที่ต้องการจะพามนุษย์ออกไปเสียจากการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จากทุกข์โดย

ประการทั้งปวงนั้น ได้สอนให้ละอุปาทานเป็นลำดับไป จนกระทั่งหมดเกลี้ยง ไม่มีเหลือในขั้นที่เป็นพระอรหันต์ “ฝั่งนี้” เต็มไปด้วยอุปาทาน แต่ “ฝั่งโน้น” สูญจากอุปาทาน คุณเป็นผู้หนึ่งที่สนใจในเรื่องของ “ฝั่งโน้น” คุณดูแลเองให้ดีๆ ก็แล้วกัน ว่าอะไรที่เป็นภูเขาหิมาลัยกันคุณไว้ หรือที่กันสัตว์จำนวนมากไว้, แต่ต้องยกเว้น พวกที่ “เห่อฝั่งโน้น” แต่ปาก ออกเสียก่อนนะ แล้วคุณก็จะเป็นผู้ที่ไม่ต้องเชื่อตามพระไตรปิฎก หรือเดาเอาเอง ว่าอุปาทานนี้ดีช่วยอย่างไรกันแน่.

ถาม:- กระผมอยากทราบต่อไปถึงเรื่อง สัสตทิฎฐิ และ ทิฎฐิฉัมมนิพพานทิฎฐิ เพราะเป็นคำที่เขากล่าวหาว่าได้ทำเอาของสองอย่างนี้มาหลอกสอนประชาชน โดยที่ได้ทำมีทิฎฐิสองอย่างนี้.

ตอบ:- ถ้าเขาจะเกณฑ์ให้อาตมาเป็นคนมีทิฎฐิสองอย่างนี้ ก็เอาดีแต่ต้องแปลกันเสียใหม่ เป็นคำแปลของอาตมาเอง คือ สัสตทิฎฐิ แปลเสียว่า “ความเห็นพระนิพพานโดยความเป็นของเที่ยง” อย่างนี้แล้วอาตมา ยอมยินดีเป็นพวก สัสตทิฎฐิ และ แปลคำว่า ทิฎฐิฉัมมนิพพานทิฎฐิ ก็แปลกันเสียใหม่ว่า “ความเห็นว่ามีนิพพานเป็นสิ่งที่เราควรถึงกันให้ได้ในทิฎฐิธรรมนี้ (คือชาตินี้)” ดังนี้แล้ว อาตมาก็ยอมเป็นผู้มีทิฎฐิฉัมมนิพพาน

ทิฏฐิ ด้วยความเต็มใจอย่างยิ่ง เพราะอาตมากำลังเซ็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเข้าหาแนวนี้.

ถาม:- แล้วก็คำสองคำนี้ มันแปลว่าอย่างไร และหมายถึงอะไรกันเล่าครับ คุณนวนเวียนจริง ช่วยอธิบายอย่างที่เขาคำว่าเป็นมิจฉาทิฏฐินั้นด้วยเถอะครับ

ตอบ:- ถ้าคุณยังไม่เคยทราบ ก็ได้เหมือนกัน สัตตทิฏฐินั้นแปลว่า “ความเห็นที่เที่ยง” คืออะไรเป็นอย่างไร ก็จะเป็นอย่างนั้นเรื่อยไปไม่มีเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเป็นความจริงไม่ได้ จึงถูกจัดเป็นมิจฉาทิฏฐิ ส่วนคำว่า ทิฏฐิธัมมนิพพานทิฏฐิ นั้นแปลว่า “ความเห็นว่ามีนิพพานในทิฏฐิธัมมสุข (คือในสุขอย่างปัจจุบัน)” ท่านจำแนกไว้ชัดเจนแล้ว เป็นห้าอย่าง คือ ผู้ที่หลงว่า กามสุขเป็นนิพพาน ปฐมฌานเป็นนิพพาน ทุตติยฌานเป็นนิพพาน ตติยฌานเป็นนิพพาน และจตุตถฌานเป็นนิพพาน. ขอให้คุณเปิดดูรายชื่อทิฏฐิเหล่านี้ได้จากพระบาลีพรหมชาลสูตร, หรือที่แปลเป็นไทยแล้ว ก็มีในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ฉบับปี พ.ศ. ๒๔๗๘ เล่ม ๑-๒ ภาคไตรปิฎกแปลไทย หน้า ๒๔๘-๒๕๑ ก็ได้. ถ้าเขากล่าวหาอาตมา ว่า เป็นผู้สอนทิฏฐิสองอย่างนี้ ตามนัยนี้แล้ว คุณช่วยค้นดูเองเถิดว่า อาตมาได้มีหรือสอนทิฏฐิสองอย่างนี้ ตามนัยนี้ไว้ในที่ใดบ้าง?

ถาม:- เขาว่าได้ทำสอนว่า จิตยื่นโรงอยู่ตลอดเวลา.

ตอบ:- ก็นับตั้งแต่เงื่อนต้นของวิภูฏสงสาร ของคนๆ หนึ่ง โดยสมมติเรื่อยไปจะเป็นก็กัปปีก็กัลป์ก็ตาม จนกระทั่งเขาถึงนิพพานดับจิตดวงสุดท้ายแล้ว อะไรเล่าที่ไม่ใช่จิตที่ยืนโรงอยู่ตลอดเวลา นั้นๆ แต่พุทธศาสนาสอนเรามีให้ยึดจิตโดยความเป็นตัวตนหรือตัวผู้กระทำกิจนั้นๆ ท่านจึงกล่าวว่าการถึงนิพพานมิได้ โดยไม่มีตัวผู้บรรลู่ คือมีแต่จิต ซึ่งไม่ควรยึดถือว่าเป็นตัวตน หรือเป็นผู้กระทำ นั้นเองทั้งที่มันยืนโรงอยู่ตลอดเวลา. ทุกข์ก็จิต สุขก็จิต ไม่ทุกข์ไม่สุขก็จิต ตายก็จิต เกิดก็จิต ตั้งอยู่ก็จิต ฯลฯ อาตมาจึงกล่าวว่าจิตเป็นผู้ยืนโรงอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่มันจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม, แม้ว่าความจริง จิตคือสิ่งที่เกิดดับอยู่อย่างถี่ยิบ (ดังที่อาตมาเคยอธิบายไว้ในหนังสือพุทธศาสนาปี พ.ศ.๒๔๘๑ เล่ม ๔ หน้า ๒๓๕-๓๐๘) ก็ตาม เมื่อสมมติให้มีวิภูฏสงสารกันแล้ว ก็ต้องสมมติจิต ให้เป็นผู้ยืนโรงอยู่ตลอดวิภูฏสงสารสายนั้น กว่ามันจะขาดลงไป. การที่เราไม่เรียกลักษณะเช่นนี้ว่าเที่ยง ก็เพราะมันเปลี่ยนแปลงเสมอ. การที่จะมาเกาะเกณฑ์ให้อาตมาผู้พรำบอกเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างนี้ มาตั้งยี่สิบปีแล้วเป็นคนมีสัตตทิวฐิไปนั้น จะทำได้ก็แต่ผู้ที่มีความจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งบังคับเท่านั้นเองกระมัง?

ถาม:- ได้ทำยืนยันความที่บุคคลเราอาจจะมีจิตที่หลุดพ้นจากอุปาทาน แล้วชื่นชมความหลุดพ้นของตนอยู่ หรือไม่.

ตอบ :- แน่นอน. อาตมายืนยันภาวะเช่นนั้น ว่าอาจมีได้.

ถาม :- เมื่อเป็นดังนี้ ก็แปลว่าได้ทำยืนยันการบรรลุ
นิพพานในชาติปัจจุบันนี้ประเภทหนึ่งด้วยนะซิขอรับ?

ตอบ :- แน่นอน.

ถาม :- ข้อนี้เอง เป็นเหตุให้เขาหาว่าได้ทำเป็น ทิฏฐิธัมม
นิพพานทิฏฐิ.

ตอบ :- นั้นย่อมแสดงว่า ผู้หา ไม่มีความเข้าใจในคำนี้.
มิจฉาทิฏฐิในข้อนี้ หมายถึงยึดเอา กามสุข ปฐมฌาน ทุตติยฌาน
ตติยฌาน และจตุตถฌาน ว่าเป็นนิพพานในปัจจุบันนี้ต่างหาก
เรื่องมันคนละอย่างกันกับข้อที่อาตมายืนยันว่า บุคคลอาจบรรลุ
นิพพานได้ในชาติปัจจุบันนี้แล้วอิมเอบอยู่ได้ และกิริยาเหล่านี้
เป็นของจิตที่หมดอุปาทานแล้ว หลังจากที่ยันได้ปลุกปล้ำขึ้น
โรงล้อมลูกกลูกกลานมาตลอดเวลา ในวัฏฏสงสารอันยาวยืดยาว
ตัวตนที่ไหนไม่เลย มีแต่ตัวตนหรือตัวเราของจิตที่ยังมีอุปาทาน
เท่านั้น. เราจงปรารณาจิตชนิดที่หมดอุปาทานกันเถิด ย่อม
หมายความว่า จิตที่มีปัญญาแล้ว จงทำตัวให้หายเขลาหลงหาย
ยึดถือด้วยอุปาทานนี้เถิด. อาตมายังคงยืนยันว่า เราจงปรารณา
ความมีจิตชนิดนี้กันเถิด.

ถาม :- ผมนึกขึ้นมาได้อีกอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับที่ได้ทำว่า
“นี่ไม่ใช่ นั่นหรือ” คือหัวใจของสติปัญญานทั้งหมด. แต่ทำไมที่
อื่นเขามีแต่พูดว่า เคนรู้ว่าเคน ยินรู้ว่ายีน นั่งรู้ว่านั่ง ฯลฯ ทำนอง

นี่ทั้งหมดแล้ว ผมสงสัยในข้อที่ว่า เดินรู้ว่าเดิน เป็นต้น แม้แต่
แมวหรือสุนัขมันก็ยังไม่รู้ ไม่ต้องพูดถึงคน หรือถึงกับยกขึ้นเป็น
บาทพระกัมมัฏฐาน มิใช่หรือครับ

ตอบ :- นี่เห็นได้ว่าคุณไม่เข้าใจคำในพระสูตรนั้น. แมว
หรือสุนัขมันรู้อย่างที่ว่าคุณว่ามันจริง มิฉะนั้นมันก็จะเดินไป
เรียบร้อยไม่ได้ แต่ที่แมวรู้ นั่น เป็นเรื่องสัญชาตญาณล้วนๆ
เพียงแต่ เดินรู้ว่าเดิน เป็นต้นเท่านั้นเอง. ส่วนพระพุทธรูปนี้
ท่านหมายความว่า สิ่งที่กำลังเดินไปนี้ไม่ใช่ตัวตน สัตว์คน เรา
เขา เป็นเพียงกลุ่มของสิ่งที่มีเหตุปัจจัย ยังตกอยู่ใต้อำนาจบังคับ
ของเหตุปัจจัย เคลื่อนไปหรือกล่าวให้ถูกก็คือเปลี่ยนแปลงไป
ตามอำนาจเหตุปัจจัยนั้นๆ หากควรยึดถือเอาว่าเป็นการเดินของ
เรา หรือของผู้นั้นผู้นี้ไม่ แม้เมื่อยืนก็ให้เต็มอยู่ด้วยความรู้สึก
อย่างนี้ แม้เมื่อนั่ง ก็ให้เต็มอยู่ด้วยความรู้สึกอย่างนี้ แม้นอนอยู่
ก็เต็มไปด้วยความรู้สึกอย่างนี้ แม้เมื่อ กิน ดื่ม ถ่ายอุจจาระ
ปัสสาวะ ฯลฯ ฯลฯ อะไรก็ตาม ก็ให้เต็มอยู่ด้วยความรู้สึกอย่าง
นี้ ทำได้เช่นนี้ ท่านเรียกว่า เดินก็รู้ว่าอะไรเดิน นั่งก็รู้ว่าอะไรนั่ง
นอนก็รู้ว่าอะไรนอน กินก็รู้ว่าอะไรกิน ฯลฯ ฯลฯ บริกรรมสั้น
ว่าเดินก็รู้ว่าเดิน นั่งก็รู้ว่านั่ง ฯลฯ นี่คือหัวใจหรือความหมายแท้
ของสติปัฏฐาน และอาตมาถือเอาความกะทัดรัดสั้นเชิงว่า กลุ่ม
สังขารทั้งหมด ที่กำลัง เดิน นั่ง นอน ฯลฯ นี้ หาใช่ “นั่น” ไม่.
มันเป็นแต่สังขารคือไม่ใช่วิสังขาร เราตั้งหน้าปล่อยวางกันทำ

เดียวโดยไม่ต้องลังเล เมื่อทำได้ก็จะไม่จับฉวยเอาอารมณ์ หรือ เวทนาอันเกิดแต่อารมณ์นั้นๆ อันเป็นทางมาแห่งอภิขณาและ โทมนัส คุณอย่าหาว่า แมว หรือ สุนัขก็ทำได้. สุนัข หรือแมว จะทำได้ ก็แต่ชนิดที่คุณว่าเท่านั้น จินตพุดมากไปเดี่ยวคุณจะ โกรธ.

ถาม :- กระผมภาวนาบริกรรมอยู่เสมอว่า พุทธบริษัทไม่ โกรธ ถ้าโกรธไม่เป็นพุทธบริษัท คนโกรธไม่อาจเป็นพุทธ บริษัท เพราะไม่อาจนั่งแวดล้อมพระพุทธรเจ้า ถ้าไม่อาจนั่ง แวดล้อมพระพุทธรเจ้า ก็ไม่เป็นพุทธบริษัท เพราะคำว่าพุทธ บริษัทแปลว่าผู้นั่งแวดล้อมพระพุทธรเจ้า. บางคนแสวงหาเรื่อง คำผม ผมยังนึกได้และไม่โกรธ แล้วผมจะมาโกรธได้เท่า ซึ่ง ช่วยเป็นหมอรักษาโรคเรื้อรังให้ผม ผมก็กลายเป็นอะไรไปเสีย แล้วเท่านั้นเอง.

ตอบ :- ก็อ้ายที่กำลังเป็นกระผม กระผมที่ถูกด่า กระผมที่ พยายามจะไม่โกรธ นั้นมันก็มากอยู่ไม่น้อยทีเดียวนะ.

ถาม :- เพราะเหตุไรเล่าขอรับ?

ตอบ :- เพราะนั่นก็ยังไม่ใช่จิตเดิมแท้.

ถาม :- ได้การแล้วขอรับ นี่ก็เหมือนกัน อีกคำหนึ่งที่ผมยังมี คมัวมันเข้าใจยาก.

ตอบ :- ไม่เห็นมีคมัวหรือเข้าใจยากที่ตรงไหนเลย. ที่เขา ว่านิพพานเป็นเมืองเป็นนครเป็นศิวาลัย เป็นแก้วโชติช่วงอะไร

ทำนองนี้ อาตมาเห็นว่ามันเข้าใจยากกว่าจิตเดิมแท้เป็นไหนๆ, จิตเดิมแท้ หมายถึงตามตัวหนังสือก็แล้วกัน คือถ้ามันมีได้ ก็หมายถึงเมื่อมันยังไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ. ใครก็ต้องรับว่ากิเลสเหล่านี้มันเพิ่งจะเกิด คุณยังยึดถืออยู่ว่าคุณไม่โกรธ อาตมาว่า นั่นก็ยังมีใจจิตเดิมแท้. จิตเดิมแท้ต้องเมื่อยังไม่มีความรู้สึก ยึดถือว่าคุณมีตัวตน.

ถาม :- เมื่อยังไม่มีความรู้สึก จะเรียกว่าจิตได้หรือขอรับ.

ตอบ :- ก็นิพพานนั่นมันเป็นเมืองหรือ จึงพากันเรียกว่าเมืองว่านคร.

ถาม :- นั่นเป็นการสมมติให้เกิดความอยากไปหา ขอรับ.

ตอบ :- นี่ก็สมมติขึ้นเพื่อให้อยากได้เหมือนกัน ทั้งเป็นสมมติที่แนบเนียนกว่าการสมมตินิพพานให้เป็นนคร เป็นไหนๆ.

ถาม :- คำว่า จิตเดิมแท้ มีในพระไตรปิฎกหรือครับ.

ตอบ :- เอาเถิด อาตมาจะเหวี่ยงคำว่า ไม่ถือตามพระไตรปิฎกไปเสียทางหนึ่งตามใจคุณ โดยยอมถือเอาพระไตรปิฎกเป็นเกณฑ์กันแล้ว อาตมาก็อยากจะถามคุณก่อนว่า ที่ว่านิพพานเป็นนครนั้น มันมีอยู่ในพระไตรปิฎกด้วยหรือคุณไปค้นหาคำว่า นิพพานเป็นเมือง หรือเป็นดวงแก้วหรืออะไรทำนองนั้นในพระไตรปิฎกมาได้ อาตมาก็จะค้นหาคำว่า จิตเดิมแท้ในพระไตรปิฎกมาให้ได้เหมือนกัน.

ถาม :- อนาคตจะเป็นเครื่องตัดสินนะครับ. แต่กระผม
อยากจะเรียนถามต่อไปว่า การสมมตินี้มันจำเป็นด้วยหรือครับ?

ตอบ :- ถ้าสมมติชนิดใด ช่วยเป็นอุบายให้คนเราเข้าถึง
ความพ้นสมมติ หรือเหนือสมมติได้โดยง่ายแล้ว ย่อมจำเป็น
ที่สุด อาตมาไม่รังเกียจ ในเมื่อใช้สมมติอย่างสมมติเพื่อเป็น
อุบาย หรือวิธีลัด ให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายได้โดยเร็ว และอย่าลืมว่า
ในเรื่องนี้เราจะต้องเปิดประตูให้กว้างจนหมด คืออย่าถือว่าถูก
แต่ที่เราสมมติขึ้น ที่เพื่อนกันสมมติมันก็ต้องถูกเหมือนกัน
อาตมาสบายมากในเรื่องนี้ โดยที่เปิดประตูกว้างนั่นเองไม่มี
นิกาย ไม่ว่าจะมหายาน หินยาน พุทธศาสนาหรือมิใช่พุทธศาสนา
สมมติชนิดไหนของใครมีประโยชน์ในอันที่จะเป็นไปเพื่อ
ความหน่าย ความคลายกำหนัด เพื่อปล่อยวางกันแล้ว ก็อยากให้
ได้ผ่านหูผ่านตาของเพื่อนนักศึกษาด้วยกันทั้งนั้น. ลางเนื้อชอบ
ลางยา และนักศึกษาไม่จำกัดชาติ ธรรมะไม่มีชาติ พระพุทธเจ้า
ไม่มีชาติ นิพพานไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของชนชาติใด ขอให้เราได้
มีโอกาสดำริรส “ธรรมะอันไม่มีชาติ” ทุกโอกาสที่เราจะดื่มได้
เถิด ฉะนั้นคุณอย่ารังเกียจคำสมมติแม้ที่ไม่มีในพระไตรปิฎก
หรือที่เป็นคำของคนชนต่างชาติโดยเฉพาะเช่น คำว่าจิตเดิมแท้
นี่เป็นต้น ให้เหมือนกับที่คุณไม่รังเกียจคำานิพพานเป็นนคร
อันเป็นสมมติของชาติเราเอง จะดีกว่า มันจะทำให้คุณเป็นพุทธ
บริษัทที่แท้จริงยิ่งขึ้น คือถือตัวถือตนน้อยเข้า รักความเป็น

ธรรมมากเข้า มีโอกาสที่ดีแผ่ธรรมะลงไปเป็นของกลางระหว่างชาติได้มากเข้าและนั่นแหละ คือความประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่แท้จริงมิใช่พระพุทธเจ้าตามทัศนะของบางคน.

ถาม :- ถ้าจะบัญญัติความหมายของคำว่า จิตเดิมแท้เพื่อเป็นหลักสำหรับศึกษากันแล้ว จะบัญญัติว่าอย่างไรขอรับ?

ตอบ :- คำนี้มีที่มิในคัมภีร์ฝ่ายเหนือ คือฝ่ายมหายานเพียงพวกหนึ่ง และในระยะยุคหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นยุคที่ถือกันว่าทำผลดีให้เกิดขึ้นมากกว่ายุคอื่น เขาบัญญัติความหมายของคำนี้เหมือนคำว่า อสังขตะ หรือนิพพานทุกอย่างผิดแต่สมมติให้เป็นรูปธรรม เช่นเดียวกับที่พวกเราสมมตินิพพานให้เป็นนครนั้นเหมือนกัน แต่ความหมายที่พอจะเห็นเป็นหลักชัดเจนกว่าอย่างอื่นนั่น ก็คือหมายถึง **สิ่งที่ไม่มีอะไรปรุง ซึ่งเมื่อไม่มีอะไรปรุงคือเปลี่ยนแปลงแล้ว ก็ไม่มีอดีต ปัจจุบัน หรือ อนาคต ซึ่งว่ากันที่จริงแล้ว มันไม่เป็นจิตเดิม หรือ จิตตรงกลาง หรือจิตที่หลังไปได้เลย** แต่ก็ขึ้นสมมติเรียกให้เกิดความหมาย เพื่อให้เป็นมูลฐานที่ตั้งของการศึกษาว่า **“จิตเดิมแท้”** ฉะนั้นอาตมาก็บัญญัติเอาตามความหมาย เพื่อประโยชน์แก่ผู้ฟังจำพวกหนึ่งซึ่งมีอยู่น้อยเหมือนกันว่า **“จิตที่อะไรก็ปรุงแต่งไม่ได้”** เป็นนครแห่งวิลังขาร เป็นนครที่พระพุทธเจ้าท่านทรงค้นพบเป็นบุคคลแรก แต่คุณอย่าลืมว่า คำว่าจิต หรือนคร ในที่นี้ มันมีความหมาย

เฉพาะของมัน ทำนองเดียวกับคำว่า นิพพานเป็นอมตมทานคร หรือ ศิวาลัยสถาน ดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว.

ถาม :- ก่อนแต่ที่จะสมควรด้วยเวลา กระผมขอเรียนถาม ต่อไปถึงข้อความในปาฐกถาครั้งที่สอง ที่ขยายความปาฐกถา เรื่องภูเขาพุทธธรรมสักเล็กน้อย, คือคำว่า บุญกับคำว่ากุศล, ทำไมได้ทำจึงพยายามที่จะแยกให้เด็ดขาดกันเสีย ทั้งที่มันเป็น ของอย่างเดียวกัน หรืออย่างน้อยก็คล้ายกันจนถึงกับไปเรือลำ เดียวกันได้.

ตอบ :- คุณก็ทราบแล้วว่า อาตมาไม่ชอบสิ่งที่ฟันเฟือ และ ไม่ยึดถือแต่สักว่าตัวหนังสือ ย่อมถือเอาการทำที่เป็นอยู่จริงๆ เป็นหลัก. เมื่อพิจารณาดูแล้ว เราจะเห็นว่าการบำเพ็ญความดี ของพุทธบริษัทโดยทั่วไปของเรานั้นแตกต่างกันอยู่เป็นสอง ชนิด ซึ่งตามหลักแห่งพระศาสนา ก็ได้วางไว้ดั่งนั้นเหมือนกัน. พวกหนึ่งทำดีหรือทำบุญเพื่อเอาผลตอบแทนทำนองการค้า และเล็งผลอนุโลมตามกิเลสตัณหาของตัว เป็นการลอยตาม กระแสเป็นไปเพื่อเวียนเกิดในภพใหม่ ไม่มีที่สิ้นสุด. อย่างนี้ อาตมาบัญญัติว่า “บุญ” ส่วนอีกพวกหนึ่งตรงกันข้ามทำดีด้วยการเสียสละ ขุดเกลากิเลส ฝืนตัณหา หรือเผาตัณหาเป็นการ ทวนกระแส เป็นไปเพื่อความดับไม่เหลือคือพระนิพพาน อย่าง นี้อาตมาบัญญัติว่า “กุศล” ที่แยกกันให้เด็ดขาดอย่างนี้ ก็เพื่อให้ เห็นกันชัดๆ ใครปรารถนาอย่างไรหนจะได้รู้จักทำให้ตรง ให้ถูก

ไปเสียแต่แรก ที่จริงบุญก็ดีเหมือนกัน แต่สวยงามไปอย่าง ลูกโป่ง กุศลสวยงามไปอย่างมีค ใครอยากได้บุญประสงค์แต่เพียงบุญ ก็นับว่าเป็นสิทธิของเขาที่เขาปรารถนาเพียงเท่านั้น เหมือนกับเด็กที่มีลูกโป่งเล่น ใครๆ ก็ต้องว่าดีกว่าเด็กที่ไม่มีจะเล่น แต่ถ้าใครที่โตเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขาอยากจะทำอย่างผู้ใหญ่ เขาก็ควรจะให้มีโอกาสเล่นอย่างผู้ใหญ่ ไม่ควรถูกตำหนิ เหมือนกัน เขาจึงเล่นมีคเล่นพรวดถากถางขูดเกลากันไปตามเรื่อง ซึ่งมันเป็นเรื่องที่สูงกว่าเรื่องของเด็กจริงๆ แล้วคุณจะให้มันเป็นของอย่างเดียวกันอย่างไรได้. เพราะเหตุฉะนั้นแหละ เมื่ออาตมามีหน้าที่จะต้องปลุกใจชนกลุ่มหนึ่ง หรือกระตุ้นให้เขาก้าวหน้า อาตมาก็ต้องแยกให้เขาเห็นโดยแจ่มชัด มิใช่ให้คลุมเครือตามตัวหนังสือ ซึ่งไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรกันแน่ จึงได้ชี้ให้เอาเป็นเกณฑ์กันที่การกระทำ แล้วบัญญัติความหมายของคำให้เด็ดขาดลงไปเพื่อประโยชน์แก่ชนกลุ่มนี้ว่า บุญอย่างหนึ่ง กุศลอย่างหนึ่ง ดังที่กล่าวมาแล้ว เพื่อกันความฟั่นเฟือนเวียนไปตามตัวหนังสือ และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนั้น เพื่อจะพูดอย่างรวบรัด กับคนเพียงไม่กี่คนที่เป็นพวกต้องการจะ “บินไป” สรุปความสั้นๆ ว่า ความดีที่ทำไปเพื่อผลตามอำนาจของตัณหา และกิเลส เป็นไปเพื่อการเกิดอีก นี้เรียกว่า บุญ. ความดีที่ทำ เพราะไม่ยอมให้ตัณหาหรือกิเลสดูบลคำ เป็นไปเพื่อการไม่เกิดอีก นี้เรียกว่า กุศล.

ถาม :- แล้วทำไม ทั้งสองอย่างนี้จึงมีการกระทำเหมือนกันได้เล่าขอรับ เช่นให้ทานเหมือนกัน แต่คนหนึ่งได้มีคนอื่นหนึ่งได้ลูกโป่ง.

ตอบ :- ข้อนี้ไม่แปลก แล้วแต่ระดับจิตใจของผู้ที่ทำ. บางคนทำบุญแล้วอยากให้ประกาศชื่อเด่นๆ บางคนทำตั้งมากมายไม่ยอมบอกชื่อ. นี่ย่อมแสดงว่าใจของเขาต่างกันมาเสียตั้งแต่แรก คือตั้งแต่ก่อนทำแล้ว สิ่งทีใจของเขาได้รับหรือมี ตั้งแต่ก่อนทำเมื่อกำลังทำและทำแล้ว ย่อมแตกต่างกันไกลเป็นธรรมดา. พระรูปหนึ่งจะมักเขม้นเรียนด้วยจะเป็นประโยชน์แก่อาชีพในอนาคต อีกรูปหนึ่งเรียนด้วยหวังอยู่สืบอายุพระศาสนาเรียนอย่างเดียวกัน นั่งโต๊ะเดียวกัน แต่ผลที่ทั้งสองรูปนี้ได้ต่างกันคนละอย่าง. ไม่มีอะไรลึกลับ. แต่ถ้าคุณจะขึ้นให้ตอบ ก็ต้องตอบเหมือนข้างต้นว่า เพราะระดับจิตใจต่างกันนั่นเอง. การกระทำภายนอกล้วนๆ เอาเป็นแน่นอนไม่ได้ต้องเอาใจซึ่งเป็นตัว “กรรม” เป็นใหญ่. เหมือนกับเหล้าขวดเดียวกัน เมื่อกินเป็นยาช่วยกำลังเต็นของหัวใจ ก็เรียกว่า ยา, แต่ถ้ากินเพื่อเมามายก็เรียกว่า “น้ำทองแดง” ถูกกว่า. หรือเมื่อนำไปใช้เป็นของชะล้างหรือแม้ที่สุดแต่ใช้แทนกอสอลล์จุดไฟ มันก็เป็นรูปอื่นต่อไปอีกไม่อาจจะเป็นอะไรอย่างตายตัวได้ จึงเอาเจตนาของการกระทำเป็นใหญ่. เพียงแต่เอาชื่อเป็นเกณฑ์อย่างเดียว โดยไม่เล็งถึงความหมายแล้ว ย่อมเป็นทางมาแห่งความฝันเฟือ. อาตมาจึงได้

ชี้ไปที่ความหมายและขีดเส้นกันเขตกันให้เป็นที่เข้าใจสำหรับ นักศึกษากลุ่มนี้ ซึ่งมีอยู่ไม่กี่คนดังกล่าวแล้ว.

ถาม :- คำว่า บุญ กับคำว่า กุศล ที่มาแห่งเดียวกัน แทนกัน ได้ไม่มีอยู่ดอกหรือขอรับ ?

ตอบ :- มีอยู่ทุกๆ ไป ทั้งในภาษาไทยและภาษาบาลี ใน ภาษาไทยเราพูดคำว่าบุญกุศลติดกันไปเสมอ เพราะอำนาจการ พูดที่ติดปากหรือเคยชิน หรือเพราะต้องการจะพูดสองอย่าง พร้อมกันก็ได้ แล้วแต่กรณีในการพูดคราวนั้นๆ เช่นคำว่า ดีงาม, ดีกับงาม มันคนละอย่าง ดีโดยไม่งามก็ได้ งามโดยไม่ดีก็ได้ หรือทั้งดีทั้งงามด้วยก็ได้ บางทีพูดแยกกัน บางทีพูดรวบติดกัน ในคราวที่พูดรวบติดกัน บางทีก็แทนกัน, บางคราวไม่แทนกัน แต่พูดถึงทั้งสองอย่าง. ในภาษาไทยกลางบ้านหรือกล่าวอย่าง ชั้นโลก คำว่า “บุญกุศล” ถูกลากติดกันไปเป็นของอย่างเดียวกัน แต่ในชั้นที่เป็นคำบัญญัติ หรือเทคนิคัลทอมของทางธรรมะ โดยเด็ดขาดแล้ว เราอาจแยกกันก็ได้เด็ดขาด ส่วนที่เป็นไปเพื่อโล กุตตระ เรียกเสียว่า กุศล, ที่เป็นไปเพื่อโลกียะ เรียกว่าบุญ. เรา ไม่อาจจะเรียกบุญแม้ชนิดใดชนิดหนึ่งว่า โลกุตตรบุญ, แต่มีคำ ที่เรียกกันทั่วไปว่า โลกุตตรกุศล. คำว่ากุศล ใช้เรียกชั้นที่เป็น โลกียะก็มี คือโลกียกุศล แต่เพื่อให้ง่ายสำหรับคนทั่วไปที่ไม่เป็น นักบาลี เรายกเอาโลกียกุศลไปให้คำว่า บุญ เสีย.

ในภาษาบาลี ที่กล่าวคำสองคำนี้รวบคราวเดียวกันทำนองว่า แทนกันได้ก็มี เช่นคำว่า ปุณฺณยภิสนฺหา กุสลาภิสนฺหา เป็นต้น. ในที่เช่นนี้ เราต้องคู่ต่อไปว่า สิ่งที่ท่านกำลังพูดถึงนี้ หมายถึงชั้นโลกุตตระหรือเปล่า, ถ้าเปล่านั้นก็จัดได้ว่าหมายถึงเพียงบุญเท่านั้นเอง. แต่ถ้ามีกล่าวถึงชั้นโลกุตตระด้วย ก็แปลว่าท่านท่านกล่าวของสองชั้นพร้อมกันไป แล้วแต่ใครจะทำให้สำเร็จเป็นอย่างไร คืออย่างที่เรียกว่าบุญ หรืออย่างกุศล. ตัวอย่างเช่นที่ใน จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย ปุณฺณยภิสนฺทวรรค (ไตร.ล.๒๑ ม.๗๓) มีว่า จตุตาโร เม ภิกฺขเว ปุณฺณยภิสนฺหา กุสลาภิสนฺหา สุขสุสาหารา โสวคฺคตฺตา สคฺคสํวตฺตนิกาธิญฺญาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ กตเม จตุตาโร ฯลฯ ซึ่งแปลว่า “ทางมาแห่งบุญทางมาแห่งกุศล ๔ อย่างเหล่านี้เป็นทางมาของความสุข เป็นเครื่องอำนวยความงาม มีสุขเป็นผล เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อสิ่งน่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุข ลืออย่าง อะไรเล่า? ฯลฯ” แล้วต่อจากนี้ตรัสถึงความเชื่อไม่คลอนแคลนในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ และมีอริยกันตศีลรวม ๔ อย่าง. นี้คุณจะเห็นได้ว่า จากคำทั้งหมดนั้นแสดงเพียงสวรรค์หรือความสุขเป็นอย่างสูง ในกรณีเช่นนี้คำว่ากุศลรวมอยู่ในคำว่าบุญ โดยไม่ต้องสงสัย, เพราะที่ตรัสในที่นี้เป็นการตรัสเพื่อคนที่ยังอยู่ในภูมิภิกษุ คือยังปรารถนากาม. คำว่ากุศล ในที่เช่นนี้

ได้แก่โลกียกุศลโดยตรง ซึ่งจะต้องละกันไปในขั้นต่อไป ตาม
ทำนองของอนุப்புพิกถา.

ถาม :- อนุப்புพิกถาเป็นอย่างไรครับ ?

ตอบ :- ชั้นแรกตรัสสอนให้ชอบทาน ชอบศีล ชอบ
สวรรค์ แล้วตรัสสอนให้เห็นโทษของสวรรค์ เกลียดสวรรค์
แล้วสอนให้พอใจในการไม่ข้องแวะกับสวรรค์. ๕ ชั้นเป็น
ลำดับไปนี้ เรียกว่า อนุப்புพิกถา คือ ทาน ศีล สักค กามาทีน
เนกขัมมานิสงส์. และมีสอนกันมากที่สุด สำหรับพวกที่จะ “บิน
ไป”.

ถาม :- แล้วมีที่ไหนเล่า ที่ทรงจัดไว้ในฐานะคล้ายลูกโป่ง.

ตอบ :- เช่นในสคาถวรรค สังยุตตนิกาย (ไตร. ล.๒๕ น.
๓) และอื่นๆ อีกหลายแห่งที่ว่ามีว่า เทวดาตนหนึ่งมาทูลว่า
เขามีคำที่เป็นภษิต ขอทูลกล่าวถวายแล้วก็ทำให้ทรงฟังว่า :

อุปนิยติ ชีวิตมปฺปมายํ

ชรูปนิตฺตสฺส น สนฺติ ตาณา

เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน

ปฺลญฺญานิ กยิราถ สุขาวหานิ.

พระองค์ทรงฟังแล้วตรัสตอบว่าดี นับว่าเป็นสุภษิตได้ แต่ว่า
ขอให้ลองฟังของพระองค์ดูบ้าง ของใครจะเป็นภษิตกว่ากัน
แล้วพระองค์ตรัสภษิตของพระองค์ว่า :

อุปนิยติ ชีวิตมปฺปมายํ

ชรูปนิตสุส น สนฺติ ตาณา

เอตํ ภยํ มรณํ เปกฺขมาโน

โลกามิสํ ปชเห สนฺติเปกฺโข

คำแปลของเทวดามีว่า :

ชีวิตถูกชราคร่าเอาไป อายุเป็นของน้อย

เครื่องต้านทานไม่มีสำหรับคนที่ถูกชราคร่าตัวไป

เมื่อมองเห็นภัยนี้ในความตายอยู่

ควรรีบทำบุญอันจะนำสุขมา.

คำแปลของพระองค์มีว่า :

ชีวิตถูกชราคร่าเอาไป อายุเป็นของน้อย

เครื่องต้านทานไม่มีสำหรับคนที่ถูกชราคร่าตัวไป

เมื่อมองเห็นภัยนี้ในความตายอยู่

ควรละเหยื่อโลกเสีย พง์หานิพพานเถิด.

คำว่า “เหยื่อโลก” ในที่นี้แม้คุณจะไปถามท่านมหาบาเรียนที่ ไหนก็ต้องตอบว่า ได้แก่บุญหรือกามคุณอันเป็นผลของบุญที่ทำ ไว้ในชาตินี้หรือชาติก่อนๆ ก็ตามนั่นเอง. เทวดาทั้งหลายยังมีใจ อยู่ในระดับต่ำ คืออยากจะจมอยู่ในบุญ ท่านก็กล่าวภายิตไว้ เพียงแค่ว่า เห็นภัยในชีวิตก็ต้องรีบทำบุญ แต่พระอริยเจ้าที่ใจ สูงพ้นโลก ท่านกลับว่าให้เลิกสนใจในบุญพง์หานิพพานซึ่งพ้น ไปจากบุญ และระงับอำนาจบุญเสียได้ เพราะเหตุไร เพราะเหตุ ว่าบุญทำให้ต้องมาเกิดใหม่อีก แล้วมันก็พบบันกับความตายอีก

นี่คุณจะได้เห็นว่า พวกที่ “จะยังอยู่” ก็ต้องหาเหยื่อโลกกินกัน
ไป ส่วนพวกที่จะ “บินไป” ก็ต้องเลิกคิดรสของเหยื่อโลกกัน
เสียที ไม่ว่าโลกไหน จะเป็นมนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก ก็
ตาม. เพราะอาตมาเห็นว่า ความดีชนิดที่เป็นที่ตั้งแห่งความเมา
มีสวรรค์เป็นที่สุคนั้น เป็นของล่อให้ดูสวยๆ งามๆ ครู่เดียวแล้ว
ก็แตกจึงเปรียบกับลูกโป่ง. แต่ความดีชนิดที่จะใช้ฟาดฟันเหยื่อ
โลกได้ควรจะเปรียบด้วยมีด และสงวนเอาไว้ใช้กับคำว่า กุศล,
ในเมื่อเรียกอย่างแรกว่าบุญ. เข้าใจว่าคุณคงจะพอเข้าใจในความ
สับสนของคำว่าบุญกับกุศล เมื่อตกมาอยู่ในมือของผู้ที่เมาบุญ
ว่ามีมากเพียงไร. พระอริยเจ้าท่านพยายามละหมดทั้งบุญและ
กุศลในที่สุดท่านจึงข้ามไปฝั่งโน้นได้. ในชั้นเราๆ นี้ เพียงแต่
ขอให้ขยับจากบุญขึ้นมาหากุศลและขีดเส้นปันแดนให้เห็นชัดๆ
ก็เกิดการวุ่นวายตาม ตาม เป็นแจ็กตั้งไฟเสียแล้ว คุณเห็นว่าน่าขำ
ไหม.

เพียงแต่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๕ เล่มเดียว ก็มีคู่เปรียบ
ให้เห็นความตรงกันข้ามระหว่างบุญกับนิพพานเต็มไปหมด
โดยชี้ให้เห็นว่า บุญเป็นเหยื่อในโลก นิพพานพ้นจากการคิดใน
เหยื่อโลก. ถ้าต้องการนิพพานให้รีบขยับขึ้นมาเสียจากบุญ.

ถาม :- กระผมยังรู้สึกอยากจะฟังอีกสักสองสามตัวอย่าง.

ตอบ :- ที่หน้า ๔ มีว่า เทวดากล่าวเสนอภายิตของตนว่า :

“เวลาล่วงไป ราตรีทั้งหลายผ่านไป
ลำดับของวัย ย่อมละไปตามลำดับ
เมื่อมองเห็นภัยนี้ ในความตายอยู่
จงรีบทำบุญ อันจะนำสุขมา.”

ตรัสให้พิจารณาของพระองค์ดูบ้างว่า :

“เวลาล่วงไป ราตรีทั้งหลายผ่านไป
ลำดับของวัย ย่อมละไปตามลำดับ
เมื่อมองเห็นภัยนี้ ในความตายอยู่
ควรละเหยื่อโลกเสีย เฟ่งหานิพพานเถิด.”

ในหน้า ๘ มีว่า เทวดาเมาสวรรค์ตนหนึ่งเที่ยวเพื่อว่า :

“พวกที่ไม่เคยเห็นสวนนันทวัน อันเป็นที่อยู่
ของพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ อันเรื่องยศ นั้น
ไม่ชื่อว่า พวกที่เคยพบความสุขเลย.”

เทวดาเพื่อนๆ กันตนหนึ่งช่วยบอกให้ว่า :

“เพราะความเขลาของท่าน ท่านจึงไม่ทราบ
ตามที่ พระอรหันต์ทั้งหลาย ได้กล่าวไว้ว่า
“สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้น
และเสื่อมไปเป็นธรรมดา, เกิดขึ้นแล้ว
ก็ดับไปๆ” ระวังสังขารเหล่านั้นเสียได้
จึงจะเป็นความสุข.”

หวังว่าคุณคงจะเข้าใจ คำว่า สังขารทั้งหลายได้ถูกต้อง คือ หมายถึง ทุกสิ่งทั้งหมดไปเวียนไปตามอำนาจเหตุปัจจัย แม้กระทั่งสวนนั้นวันนั้น. ไม่ใช่หมายความว่าชากศพที่นอนอยู่ในโลง ตามที่ชาวบ้านแทบทั้งหมดเขามีความรู้กัน. ที่หน้า ๕ มีเทวดาคนหนึ่ง มาทูลเสนอภายิตของตนว่า :

“พวกที่มีบุตร ย่อมได้เปล็ดเพลินอยู่กับบุตร
คนมีโค ก็เพลินกับโค
ความเปล็ดเพลินของคนเรา มีได้เพราะอุปธิ
ใครไม่มีอุปธิ คนนั้นไม่เพลิน.”

ตรัสเสนอของพระองค์เองขึ้นว่า :

“คนมีบุตร จะต้องโศกเพราะบุตร
มีโค ก็จะต้องเศร้าเพราะโค
ความโศกของคนเรา มีได้เพราะอุปธิ
ใครไม่มีอุปธิ คนนั้นไม่โศก.”

หวังว่าคุณจะเข้าใจคำว่าอุปธิได้เป็นอย่างดี โดยใจความสิ่งที่เรียกว่าอุปธิก็คือกิเลสประเภทที่เป็นเหตุให้ยึดถือว่ามีตัวตนของเราของเรา มีวัตถุที่ตั้งอยู่ที่ของรักของชอบใจทุกอย่างเป็นส่วนใหญ่. สิ่งที่เราเรียกว่าบุญ ในบทว่า “ควรรีบทำบุญอันจะนำสุขมา” นั่นแหละคือตัวอุปธิซึ่งเร้นลับที่สุด และเป็นภัยอันใหญ่หลวง แต่ล่อตาเหมือนลูกโป่ง. เทวดาชอบและเมาอุปธิ. พระอรียเจ้าเกลียดอุปธิอย่างตรงกันข้าม.

ถาม :- มิน่าเล่าขอรับ ลูกโป่งอัดแก๊สที่มีขายคราวงาน จึงถูกเรียกว่า “ลูกสวรรค์” ถ้าจะเอาความหมายอันกระทัดรัดจริงๆ ของคำว่า “ลูกโป่ง” กันแล้ว คงจะหมายถึงอาการที่มันผูกพันหัวใจนี้เอง ถูกไหมครับ.

ตอบ :- ที่หน้า ๑๕๕ ของพระไตรปิฎกเล่มเดียวกัน มีข้อความว่า :

“พวกเทวดาทั้งหลาย ทั้งในชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี และชั้นวสวัตตี ล้วนแต่ถูกผูกมัดรัดรั้งอยู่ ด้วยเครื่องผูกคือกามคุณ ต้องกลับไปสู่อำนาจของมารอีก โลกทั้งปวงร้อนเปรี้ยว โลกทั้งปวงควั่นกลม โลกทั้งปวง ลุกโพลงๆ โลกทั้งปวงไหวโยกเยกอยู่ ที่ใดมีมารไปไม่ถึง ที่นั่นไม่ไหว ที่นั่นไม่โยกเยก ที่นั่นไม่ใช่ที่เกี่ยวของปุถุชน มารเอ๋ย ใจของเรายินดีในที่นั่นเสียแล้ว.”

จากถ้อยคำนี้ คุณเปรียบเทียบตนเองเถิดว่า “ลูกโป่ง” นั้นมันผูกมัด มันร้อน มันโคลง และมันเป็นที่เกี่ยวของปุถุชนเพียงไร.

ถาม :- ใต้เท้าหาว่าบุญเป็นอุปธิ คงจะต้องถูกค่าอีกเป็นแน่

ตอบ :- ถูกค่าก็เอาดีจะได้ยกไปถวายให้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๕ หน้า ๓๔๒ ซึ่งแสดงอยู่โทนโท่ว่า แม้บุญที่เกิดจากการถวายทานในพระอริยบุคคลทั้งแปด ก็ยังจัดว่าเป็นของเนื่องด้วยอุปธิ และมีอุปธิเป็นวิบาก (โอปธิกั) อยู่นั่นเอง บาลีมีว่า :

จตุตถาโร จ ปฏิปณฺนา จตุจฺจาโร จ ผลลฺลิตฺตา
เอส สงฺโฆ อุกฺกุโถ ปณฺญาสึลลสมาหิโต
ยชมานานํ มนุสฺसानํ ปุณฺญาเปกฺขานปาณินํ
กโรตํ โอปธิกํ ปุณฺญํ สงฺฆे ทินฺนํ มหปฺพลํ
สำหรับคุณเอง อาตมาขอเตือนกำชับว่า สิ่งทีเรียกว่าอุปธิ นั้น
เป็นของเข้าใจยากอย่างยิ่งอย่างหนึ่งทีเดียว.

ถาม :- คุณๆ ใ้แต่ทำอะไรจะชอบให้เขาเสียหายแล้ว.

ตอบ :- ถ้าการดำเนิน มันทำให้เกิดมีผู้เอาธรรมะเรื่อง “ฝั่ง
โน้น” ของพระพุทธเจ้าไปพินิจพิจารณากันมากๆ ยิ่งขึ้น ก็ออก
จะชอบให้เขาต่ำอยู่เหมือนกัน เพราะคุณๆ มันก็จนปัญญาเสียแล้ว
ไม่ทราบว่าจะอย่างไรจึงจะมีการก้าวขาต่อไปข้างหน้ากันบ้าง
อีกอย่างหนึ่ง คุณไม่เคยคิดบ้างเลยทีียวหรือว่า คำดำเนินคือ
เครื่องวัด. คุณไม่อยากจะวัดตัวเองดูบ้างทีียวหรือ การชนะที่
ใหญ่หลวงอันไม่ต้องลงทุนอะไรเลย ทั้งไม่กลับแพ้ได้อีกด้วย
นั้น มีทางมาจากการถูกต่ำ.

ถาม :- ผมเหลือวิสัยที่จะเข้าใจได้ขอรับ, และใจของผมไม่
สมัคร หลักเกณฑ์มันมีอย่างไรเล่าขอรับ?

ตอบ :- เมื่อคุณชอบพระไตรปิฎก มันก็ต้องอ้าง
พระไตรปิฎกกันตามเคย แต่ขอเตือนเป็นส่วนตัวว่า คิดเห็นจริง
เสียก่อนแล้วจึงเชื่อนะ ข้อความนั้นมีว่า :

คนพาลผู้กล้าว่าคำหยาบคาย ย่อมถือว่ามันคือความชนะ
ของตน.

ส่วนผู้รู้ ก็ถือว่าการอดกลั้นได้ นั่นแหละ เป็นความชนะ
ของตน

ผู้ใด โกรธตอบต่อคนที่โกรธมา คนนั้นเร็วกว่าคนที่โกรธที่
แรก

ผู้ใดไม่โกรธตอบคนที่โกรธมา ผู้นั้นชื่อว่าชนะสงครามที่
ชนะได้แสนยาก.

และทั้งเป็นผู้ที่ประพฤติประโยชน์ให้แก่ทั้งสองฝ่าย คือทั้ง
ฝ่ายตนและฝ่ายปรปักษ์

ผู้ใดรู้ว่าฝ่ายหนึ่งใจชุ่มเสียแล้ว ตนมีสติสงบเสีย เพื่อรักษา
ประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายไว้ คือทั้งฝ่ายตนและฝ่ายปรปักษ์

พวกที่ไม่ฉลาดในเหตุการณ์เท่านั้นที่จะคิดไปว่าคนนี้เป็น
คนอ่อนแอ

ผู้ที่เป็นนักบวช ก็เปิดบวชดูเอาเอง.

(ไตร. ๓.๑๕ น.๒๔๐)

ถาม :- ผมขออธิษฐานภาวนาให้การเสียสละของได้เท่า
ประสพผลสมความปรารถนาเถิด ผมออกจะมองเห็นรางๆ แล้ว
ในความหมายของคำว่า “พุทธทาส” ของได้เท่า แต่กระผม

สงสัยว่า จำเป็นที่จะต้องมีการตื่นตูมเป็นเจ๊กตื่นไฟเช่นนั้นเสมอไปด้วยหรือครับ.

ตอบ :- อาตมาไม่นึกไม่ฝันว่าจะมีการตื่นตูมกันเช่นนั้น และไม่มีเจตนาในการที่จะก่อให้เกิดการตื่นตูม เพราะเราศึกษากันเพียงวงของคนไม่กี่คน เป็นการไปรเวตของพุทธบริษัทกลุ่มหนึ่งดังที่กล่าวแล้ว. การที่มีการตื่นตูมกันขึ้น มันเป็นเรื่องฟลุ๊กมากกว่าแต่บางคนเขาว่ามีคนเจตนาจะให้เกิดการตื่นตูม เพื่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง. เรื่องนี้สำหรับอาตมานั้นมันจะตื่นตูมเพราะเหตุใดก็ตาม หวังอยู่ว่า คงจะเป็นไปเพื่อความแจ่มกระจ่างแห่งพระธรรมในเรื่องของ “ฝั่งโน้น” ยิ่งขึ้นเสมอ ดังที่คุณก็เห็นแล้วว่าเมื่อเกิดตื่นตูมกันขึ้น ก็มีคนสนใจและเอาไปคิดหาความจริงกัน แม้จะด้วยเจตนาร้ายก็ไม่เสียหาย เพราะเมื่อยิ่งคิด ก็ยิ่งเห็น และพระธรรมย่อมคุ้มครองผู้พิจารณาธรรมเอง. ความผิดคงต้องตกเป็นของผู้ผิด. เมื่อรู้ว่าผิด เขาก็ต้องหาวิธีที่จะทำให้ถูก. ผิดจากนี้แล้วก็ปล่อยกันไปตามยถากรรม จะไปโทษใคร. เรื่องถูกค่านั้น ไม่ต้องเป็นห่วง ใครๆ ก็มีโอกาที่จะถูกค่าด้วยกันทั้งนั้น แม้กระทั่งพระพุทธเจ้า หรือสิ่งที่ไม่มีชีวิตวิญญาณ เช่น ฟาฝนก็ถูกค่าเป็นประจำวัน แต่สิ่งที่อาตมาเป็นห่วงนั้น คือ ความก้าวหน้าของพุทธบริษัทชาวไทยเรา. ถ้าคุณมีความเห็นใจในเรื่องนี้ ก็จงช่วยกระตุ้นให้มีการคิดหาความจริง ในขั้นสูงให้ยิ่งขึ้นไปเถิด.

ถาม :- ที่ว่าสูงๆ นั้น หมายถึงสูงชั้นไหนขอรับ ?

ตอบ :- สูงถึงขั้นที่เราจะไม่ต้องพึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อีกต่อไปเราก็พึ่งตัวเองได้.

ถาม :- นั่นมันหมายความว่าอย่างไรกันครับ คุณากลับ เหลือเกิน

ตอบ :- เมื่อยังอยู่ในขั้นที่มีตัวเรา ก็มีความทุกข์ เช่น ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา เราก็ต้องพึ่ง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น. พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เรารู้จักทำตนเอง ให้สูงขึ้นถึงขั้นที่ไม่มีตัวเรา แล้วใครจะทุกข์ ใครจะเดือดร้อน ถึงกับต้องไปพึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. เราออกไปอยู่ “ฝั่งโน้น” ซึ่งไม่มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้ว เราจะต้องพึ่งใคร เพื่ออะไรกันอีกเล่า คุณเคยได้ยินว่า พระอรหันต์ยังต้องถือสธนะอยู่ เหมือนกันหรือ พระอรหันต์ยังต้องพึ่งพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ต่อกันไปอีกหรือ ในเมื่อทั้งสามอย่างนั้นมันมีพร้อมในตัวท่าน หรือเป็นตัวท่านเสียเองแล้วการถึงสธนะในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ของคุณนั้น ไม่ใช่เพื่อให้ข้ามพ้นออกไปยัง สภาพที่ไม่ต้องถือสธนะกันต่อกันไปอีกดอกหรือ. คุณหรือเพื่อน ของคุณที่ออกไปไม่ได้ ส่วนมากมิใช่เพราะไม่เข้าใจในสธนะ นั้นๆ แล้วติดแฉอยู่ที่สธนะนั้น อย่างกะที่ภูเขาหิมาลัยกันขวาง หน้าดอกหรือ. คอของคุณมันสั้นไป จะเงยแขนอย่างไร มันก็

ไม่พ้นสันของภูเขาหิมาลัยไปได้. ถ้าอยู่ที่นี้ก็มีอย่างเดียว คือจะ
ไปได้ก็อิสระ (ตามทัศนะของคุณ) อยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้า
ออกไปได้ ก็จะได้วางอิสระกันเสียที แล้วทำตนให้เป็นอิสระแก่
ผู้อื่นต่อไป คุณจะเลือกเอาอย่างไร ไม่มีใครบังคับ ขอแต่อย่า
เลือกเอาอย่างที่เมื่อตนไม่ไปแล้ว ก็นอนขวางทางกั้นคนอื่น
ไม่ให้ไปเสียอีกด้วยก็แล้วกัน เกิดใครเขาข้ามเอาจะได้โทษเขา
อีก.

ถาม :- ใต้เท้าจะยั่วอย่างไร ผมไม่โทษแน่ขอรับ. แต่มัน
น่ากลัวเหลือเกิน ที่จะฝ่าออกไปจนถึงขั้นที่ไม่พึงใครเลย. ผมยัง
สงสัยอยู่ว่าแม้เป็นพระอรหันต์ หรือเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ยัง
ต้องพึงอะไรอยู่สักอย่างอยู่นั่นเอง.

ตอบ :- พระอรหันต์ รวมทั้งพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นจอม
อรหันต์ด้วย ท่านกล้าทำว่า “ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบ
แล้ว กิจที่ต้องทำทำเสร็จแล้ว กิจที่จะต้องทำเพื่อผลอันนี้ไม่มี
อีก.” ถ้าคุณจะเกณฑ์ให้ท่านถือที่พึง ก็จงคิดดูก่อนว่า พึงอะไร
และเพื่อผลอะไร ท่านทุกข์ร้อนอะไร ? อย่างดีที่สุดที่ท่านจะทำ
ก็คือเคารพธรรมะ หรือความจริงที่ท่านได้ดูถึง ในฐานะที่เป็น
ของประเสริฐเป็นประธานของโลก เพื่อเป็นเนตติแก่คนที่
ตามพระองค์มาข้างหลังเท่านั้น.

คนป่าคนเถิง ก็มีสละของเขอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้จะไม่ใช่พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ แม้แต่เปี้ยวหรือปู มันก็มีรูของมันและวิธีวิ่งลงรูของมัน เป็นสละของมัน ฉะนั้นเราจะต้องถือว่าสิ่งมีชีวิตทุกสิ่งต้องมีอะไรเป็นสละทั้งนั้น มนุษย์ที่เป็นชั้นสูงก็รู้จักถือสละใน พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ที่สูงขึ้นไปอีก ก็รู้จักทำตัวเองให้เป็นสละของตัวเองตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ทีนี้ถ้าจะให้สูงขึ้นไปอีก คุณจะให้ทำอย่างไรกัน

ถาม :- การถือสละ ต้องไปสิ้นสุดลงที่การพ้นจากการถือสละดั่งนั้นหรือขอรับ ?

ตอบ :- แน่แน่นอน.

ถาม :- ถ้าดั่งนั้น เราทิ้งสละเสียตั้งแต่บัดนี้ มิดีกว่าหรือ.

ตอบ :- ถ้ามันเป็นสิ่งที่คุณทำได้ มันก็ดีแน่. คุณลองทำให้ดูหน่อย ว่าคุณผู้ที่ยังหวาดต่อการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่นี้จะทิ้งสละออกไปให้หมดเกลี้ยงเกลามากจากใจคุณได้อย่างไร. ผลที่จะเกิดขึ้น ก็คือการหลอกตัวเอง หรืออีกอย่างหนึ่งก็คือการลดลงไปถือสละอย่างอื่น, ที่เลวลงไปกว่าสละที่ถืออยู่ก่อนนั่นเอง.

ถาม :- โดยสรุปแล้ว การถือสละจะไปสิ้นสุดลงที่ตรงไหนเล่าครับ ?

ตอบ :- ตรงที่หมคอุปาทานความยึดถือว่ามีตัวตนในสิ่ง
ทุกสิ่ง ไม่ว่าสิ่งใดหมด.

ถาม :- อุปาทานมันอยู่ได้ด้วยอะไร ขอรับ ?

ตอบ :- โดยรากเง่าแล้ว มันอยู่ได้ด้วยอวิชาไม่รู้สิ่งทั้ง
ปวงให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง.

ถาม :- ก็ บุญไม่ใช่เครื่องทำลายอวิชา หรือครับ ?

ตอบ :- คุณคิดว่าความหวานอร่อยจะช่วยให้คนเบื่อสิ่งนั้น
หรือว่าความขื่นขมเจ็บปวดจะช่วยให้คนเบื่อสิ่งนั้น. บุญเป็นชื่อ
ของความสุขในกามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นอย่างสูง ยิ่งเมื่อมี
เมามะ มีหลง เข้าไปแทรกด้วยแล้ว คงจะไปก้นนานทีเดียว. สิ่ง
ที่จะทำลายวิชานั้น คือปัญญา หรืออวิชาที่รู้จักว่าอะไรเป็น
อะไรกันแน่ต่างหาก หาใช่สิ่งที่เรียกว่าบุญโดยตรงไม่.
พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงสอนให้ละบาปและบุญ ข้ามตรงไปยัง
ความดับตัณหาหรืออุปาทาน เลิกวิ่งไปวิ่งมากันเสียที. ที่มีอยู่
แล้วก็มากเหลือที่จะเมากันอยู่แล้ว อย่าหลงสร้างใหม่ๆ แปลกๆ
ขึ้นอีกเลย.

ถาม :- ใครกันขอรับ ที่จะเลิกวิ่งไปวิ่งมากันเสียที ?

ตอบ :- คนที่สามารถทูลงไปงได้ แล้วถือมีคั่นนั้นแหละ
จะสามารถเลิกวิ่งไปวิ่งมากันเสียที.

ถาม :- แล้วโบสถ์วิหารมันจะมีน้อยลงไปหรือครับ ?

ตอบ :- ถึงอย่างนั้น ในเมืองไทยแห่งเดียว ก็ยังมากกว่าในสมัยพุทธกาลตั้งหลายพันเท่าทีเดียว. อย่างไรก็ตาม โบสถ์ วิหาร ที่มีประโยชน์ คงยังมีต่อไปได้ ด้วยน้ำมือของผู้ถือมิด ไม่แขวนพวงตุ๊กโปง.

ถาม :- ใต้เท้าคงจะพอใจมาก

ตอบ :- ไม่ต้องเกี่ยวกับสิ่งนี้ อาตมาก็พอใจ เพราะภูเขาหิมลัยของโลกกำลังพังทลายตัวเอง ลงมาทีละน้อยๆ อยู่แล้ว คุณยังไม่เห็นอีกหรือ.